

“Onko tota pyhänäpiänä ollun tapana huomekšešta sriäppie?

- Sriäppie?”

SUOMENPUHUJIEN KÄYTTÄMÄT KOMMUNIKAATIOSTRATEGIAT

VUOROVAIKUTUKSESSA KARJALAISEN KANSSA

Pro gradu -tutkielma
Alina Lembinen

Helsingin yliopisto
Suomen kieli ja kulttuuri
Huhtikuu 2021

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Suomen kielen ja suomalais-ugrilaisien kielten ja kulttuurien maisteriohjelma	
Tekijä – Författare – Author Alina Lembinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Suomenpuhujien käyttämät kommunikaatiostrategiat vuorovaikutuksessa karjalaisen kanssa			
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Suomen kieli ja kulttuuri			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2021	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 63+4 liite	
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan, miten suomea äidinkielenään puhuvat suomalaiset ja suomi toisena kielenä opiskelijat, jotka eivät osaa eivätkä ole opiskelleet karjalaa, pystyvät ymmärtämään puhetta vienankarjalaksi. Vienankarjala on yksi karjalan kielen murteista, jota pidetään suomen lähimpänä sukukielenä.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka suomenpuhujat pystyvät kommunikoimaan vienankarjalaa puhuvan kanssa ja mitä kommunikaatiostrategioita he käyttävät ymmärtämisongelmien selvittämisessä.</p> <p>Tutkimukseni pohjautuu reseptiivisen monikielisuuden tutkimukseen. Sillä tarkoitetaan sellaista vuorovaikutusta, jossa osallistujat käyttävät kukin omaa äidinkieltään ja pystyvät ymmärtämään toisiaan äidinkieltensä pohjalta nojautuen sukukielten samankaltaisuuteen.</p> <p>Tutkimuksen metodina on keskusteluanalyysi, ja aineisto koostuu videoidusta keskusteluista, joissa äidinkielen vienankarjalainen puhuu arkisista asioista suomenpuhujien kanssa. Keskusteluanalyysin avulla analysoin, minkälaisilla kommunikaatiostrategioilla suomenpuhujat selviytyvät keskustelussa ilmenevistä ymmärtämisongelmista ja pystyvät ymmärtämään karjalaista puhekumppania, kun hän puhuu karjalaa ja he reagoivat hänen puheeseensa suomeksi.</p> <p>Tutkielmassa esiin nousevat suomenpuhujien kommunikaatiostrategiat voi jakaa neljään ryhmään. Yleisimmin ongelmatilanteissa suomenpuhujat käyttävät ymmärrysehdokkaita. Niiden avulla he yrittävät tulkita ymmärtämisen kannalta ongelmallisia karjalan kielen sanoja. Toiseksi eniten suomenpuhujien käyttämä kommunikaatiostrategia on avunpyyntö, jonka avulla suomenpuhujat ilmaisevat puhekumppanille verbaalisesti tai nonverbaalisesti avunpyyntöä ongelmatilanteen selvittämiseksi. Suomenpuhujat hyödyntävät myös vertaistukea eli tukeutuvat toisiinsa keskustelun etenemiseksi. Vähän käytetty, mutta kuitenkin merkityksellinen on kohdekieleen pohjautuva strategiaryhmä, johon kuuluvat suomenpuhujien käyttämä koodinvaihto ja kohdekielistäminen. Analyysin aikana selvisi, että suomenpuhujat pystyvät omaksumaan karjalaisia sanoja hyvin lyhyessä ajassa ollessaan vuorovaikutuksessa karjalanpuhujan kanssa.</p> <p>Vaikka tutkimus ei ole ensimmäinen, jossa tarkastellaan karjalan ymmärtämistä reseptiivisen monikielisuuden perusteella, se on ensimmäinen, jossa tarkastellaan karjalankielisen puheen ymmärtämistä vuorovaikutuksessa karjalaisen kanssa. Tutkimus liittyy reseptiivisen monikielisyyteen ja sukukielten sekä kielenoppimisen tutkimuksiin. Se voi antaa tutkimuspohjaa monille muille sukukielten tutkijoille sekä hyödyllisiä vinkkejä suomea ja karjalaa tutkiville.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords vienankarjala, suomen kieli, reseptiivinen monikielisyys, keskusteluanalyysi, kommunikaatiostrategiat, sukukielten ymmärtäminen.			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Muoto-opin arkisto, Kaisa-kirjasto ja a e-thesis-palvelu			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Aineisto ja informanttien tausta	3
3 Keskustelunanalyysi tutkimusmetodina	6
4 Teoreettinen tausta	8
4.1. Reseptiivinen monikielisyys: tutkimushistoriaa ja keskeisiä käsitteitä	8
4.2. Kommunikaatiostrategioiden määrittely ja luokittelu	11
5 Suomenpuhujien käyttämät kommunikaatiostrategiat	14
5.1. Avunpyynnöt	17
5.1.1. Suorat avunpyynnöt	18
5.1.1.1. Holistiset avunpyynnöt	18
5.1.1.2. Fokusoidut avunpyynnöt	24
5.1.2. Epäsuorat avunpyynnöt	27
5.2. Kohdekieleen pohjautuvat strategiat	31
5.2.1. Kohdekielistäminen	32
5.2.2. Koodinvaihto	34
5.3. Ymmärrysehdokkaat	37
5.3.1. Tarkistusta hakevat ymmärrysehdokkaat	39
5.3.2. Ymmärrystä osoittavat ymmärrysehdokkaat	42
5.4. Vertaistuki	50
6 Päätelemät ja pohdinta	54
Lähteet	58
Liite 1: Litterointimerkit	64
Liite 2: Keskusteluaiheet	65
Liite 3: Kyselylomake	66

1 Johdanto

“Onko tota pyhänäpiänä ollun tapana huomeksešta sriäppie?

-Sriäppie?”

On mielenkiintoista, kuinka hyvin me pystymme ymmärtämään puhetta lähisukukielellä suomen pohjalta? Yllä olevassa katkelmassa suomenpuhujalta kysytään vienankarjalaksi. Vienankarjala on yksi karjalan kielen murteista, jota puhutaan Karjalan Tasavallan pohjoisosassa. Karjalaa ja erityisesti sen vienankarjalan murretta pidetään lähimpänä suomen sukukielenä. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen, kuinka suomea äidinkielenä ja toisena kielenä puhuvat, jotka eivät osaa karjalaa, pystyvät ymmärtämään vienankarjalaa ja käymään keskustelua karjalanpuhujan kanssa.

Tutkimukseni pohjautuu reseptiivisen monikielisyyden tutkimukseen (jatkossa RM). Reseptiivisen monikielisyydellä tarkoitetaan sellaista vuorovaikutusta, jossa kukin keskustelun osallistuja käyttää omaa äidinkieltä ilman toisen kielen tuntemusta ja pystyy ymmärtämään keskustelijan puhetta (Kaivapalu ja Muikku-Werner 2010: 69). Erityisesti RM koskee sukukielten ymmärtämistä äidinkielen pohjalta, sillä keskustelussa puhujat voivat nojautua sukukielten samankaltaisuuteen. Tällä tavoin on tutkittu monia kieliä: esimerkiksi Amerikan intiaanikielten, germaanisten ja slaavilaisten kielten yhteisymmärrystä sekä viime vuosina myös suomen ja viron ymmärrettävyyttä. Useimmiten tällaisissa tutkimuksissa sukukielen ymmärrystä tarkasteltiin kuuntelu- tai käännöstestien kautta: informantteja pyydettiin kuuntelemaan nauhoitettuja äänitteitä sukukielellä tai kääntämään tekstejä tai yksittäisiä sanoja toiselta sukukieleltä omalle äidinkielelle (ks. esim. Kaivapalu ja Muikku-Werner 2010), mutta kasvokkaista vuorovaikutusta sukukielten puhujien välillä on tutkittu vähän.

Sukukielen ymmärtäminen ja kommunikointi sukukielellä puhuvan kanssa voi osoittautua haastavaksi tehtäväksi erityisesti ilman sukukielen aikaisempaa tuntemusta. Vaikka monet sukukielet ovat hyvin lähellä toisiaan ja joitakin sanoja tai jopa lauseita voi ymmärtää nojautuen sukukielten samankaltaisuuteen, vuorovaikutuksessa, kun yksi keskustelunaihe vaihtuu nopeasti toiseen, toisen vuoron seuraaminen, kysymysten ymmärtäminen ja niihin vastaaminen voi tuntua todella ongelmalliselta. Siksi on mielenkiintoista tarkastella, miten tällainen kommunikointi sujuu ja millä kommunikaatiokeinoin puhujat saavuttavat yhteisymmärryksen tilanteissa, joissa toisen puhujan ilmaiseman sanan tai vuoron ymmärtäminen tuntuu hankalalta.

Tutkimuksessani aion tarkastella suomenpuhujien puhutun karjalan ymmärtämistä ja pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia kommunikaatiostrategioita suomenpuhujat hyödyntävät keskustelun ongelmatilanteissa, kun jokin sana tai kysymys jää ymmärtämättä?
2. Pystyvätkö suomenpuhujat omaksumaan vienankarjalan sanoja tai lausekkeita vuorovaikutuksen aika?

Tutkimukseni menetelmä on keskustelunanalyysi, mutta tutkimus sijoittuu myös reseptiivisen monikielisyyden tutkimusalalle ja erityisesti suomen kielen ja sen lähisukukielten välisen ymmärtämiseen pohjautuviin tutkimuksiin. Lisäksi hyödynnän aineistoni analyysissä ja kommunikaatiostrategioiden luokittelussa kommunikaatiostrategioiden sekä koodinvaihdon, kohdekielistämisen, ymmärrysehdokkaan ja vertaistuen tutkimuksia.

Omassa tutkielmassani tutkin suomen- ja karjalanpuhujan välistä vuorovaikutusta, mikä tekee tutkimuksesta merkittävää, sillä se tuo uutta tietoa vähemmän tutkitusta ja uhanalaisesta suomalais-ugrilaisesta kielestä eli vienankarjalasta reseptiivisen monikielisyyden ja myös erityisesti keskustelunanalyysin kannalta. Tämä tutkimus ei ole ensimmäinen, jossa tutkitaan vienankarjalan ymmärtämistä. Aiemmin on tutkittu esimerkiksi, kuinka suomalaiset ymmärtävät kirjoitettua vienankarjalaa (esim. Alekseeva 2016; Muikku-Werner & Riionheimo 2018; 2019), muttei ole vielä tutkittu, miten suomenpuhujat pystyvät ymmärtämään puhuttua vienankarjalaa vuorovaikutuksessa karjalaisen kanssa. Siksi uskon, että tutkimukseni voi olla hyödyllinen monille muille tutkimusalasta ja -kielestä kiinnostuneille.

Tutkimukseni koostuu kuudesta pääluvusta. Johdannon jälkeen toisessa luvussa siirryn esittelemään tutkimuksen toteuttamisen ja informanttien taustan, minkä jälkeen kolmannessa luvussa esittelen tutkimusmenetelmän. Luvussa 4 pyrin kuvaamaan tutkimuksessa käyttämäni teoriataustan. Luku 4 koostuu kahdesta alaluvusta: 4.1. reseptiivinen monikielisyyden aiempi tutkimus mukaan lukien karjalan kielen tutkimus RM-tutkimuksessa sekä 4.2. kommunikaatiostrategioiden tutkimus ja niiden luokittelu. Viidennessä luvussa analysoin ja luokittelen suomenpuhujien käyttämiä kommunikaatiostrategioita ja kuvaan niitä aineistosta poimieni esimerkkikatkelmien avulla. Viimeisessä luvussa 6 esittelen tutkimuksesta tehtyjä päätelmiä ja pohdin tutkimuksen jatkamahdollisuuksia.

Irma	suomi	Lounaiset välimurteet ja lounaismurteet	On, muttei käytännön tietoa	Ruotsi, englanti, viro	Suomalais-ugrilainen kielentutkimus
Leena	suomi	Kaakkoismurteet	Opintojen peruskurssien myötä	Englanti, ruotsi, unkari, saksa	Humanististen tieteiden kandidaatti
Katja	suomi, venäjä	Turkulainen, stadi-lainen	ei ole	Suomi, englanti, saksa, ruotsi	Tuotantotalous
Tarja	venäjä	Suomen itämurteet ovat vähän tuttuja	ei ole	Viro, englanti, suomi, saksa	Suomen kieli ja kulttuuri
Juulia	suomi	Hämeen ja Turun murteet	ei ole	Englanti, venäjä, ruotsi, norja	HuK 2005
Anna	suomi	Savon murre	ei ole	Englanti, ruotsi	Oikeustiede

Aineiston analysoinnin helpottamiseksi pyrin jakamaan informantit ryhmittäin koulutuksen, kielten osaamisen sekä äidinkielen perusteella.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat ne informantit, joilla on opintojensa kautta tietoa karjalan kielestä. Vaikka tarkoituksenani oli seurata, kuinka karjalaa ymmärretään ilman kielen tuntemusta, päätin ottaa huomioon ensimmäisen ryhmän karjalankielisen puheen ymmärtämistä, koska informanteilla ei ole keskustelukokemusta vienankarjalaisen kanssa eikä aktiivista karjalan kielen käyttöä ja tutkimuksen päätavoitteenani oli tarkastella, minkälaisin keinoin ymmärrettävyys saavutetaan vuorovaikutuksessa karjalaisen kanssa. Lisäksi oli mielenkiintoista tarkastella, tuleeko ensimmäisellä ryhmällä haasteita puheen ymmärtämisessä ja jos tulee, niin minkälaisia.

Toiseen ryhmään kuului 2 yliopisto-opiskelijaa, joiden äidinkieli ei ole suomi. Molempien osallistujien äidinkieli on venäjä. Koska karjalan kielessä on paljon lainasanoja venäjästä, halusin selvittää, kuinka sekä suomen että venäjän kielen tuntemus tukee karjalankielisen puheen ymmärtämistä kaksikielisillä informanteilla.

Kolmannen ryhmän muodosti yksi humanististen tieteiden kandidaattitutkinnosta valmistunut kielenasiantuntija ja suomen kielen opettaja, ja neljänteen ryhmään pääsi suomea äidinkielenä puhuva yliopisto-opiskelija, joka on muun kuin kielialan asiantuntija. Alla havainnollistan informanttien ryhmien kuvauksen kielitaustoineen sekä vienankarjalaa äidinkielenään puhuvan taustan.

Taulukko 2. Informanttien jako ryhmiin aineistonkeruutilanteessa.

Karjalankielinen ennalta sovittu henkilö	Suomenkieliset informantit
Outi Vienankarjalaa äidinkielenään puhuva opettaja. Osaa suomen kieltä.	Ensimmäinen ryhmä: Irma ja Leena. Molemmat ovat perehtyneet karjalan kielen alkeisiin, osaavat tunnistaa joitakin karjalan piirteitä suomesta.
	Toinen ryhmä: Katja ja Tarja. S2- yliopisto-opiskelijat, joiden äidinkieli on venäjä. Eivät osaa karjalaa.
	Kolmas ryhmä: Julia, suomea äidinkielenä puhuva, suomen kielen asiantuntija, joka ei osaa karjalaa
	Neljäs ryhmä: Anna, suomea äidinkielenä puhuva, muun kuin kielialan asiantuntija

Testauksen aikana kussakin ryhmässä olevilta suomenpuhujilta kysyttiin suurin piirtein samoja asioita ja keskusteltiin samoista aiheista. Keskustelu oli vapaa eikä haastattelumuotoinen. Tehtävänä ei ollut keskustella kaikista aiheista, vaan selvittää, kuinka hyvin suomenkieliset informantit ymmärtävät karjalaisia sanoja ja miten he ratkaisevat keskustelussa ilmenneitä ymmärtämisongelmia. Keskustelun aikana informantit saivat kysyä karjalanpuhujalta apua tuntemattomien sanojen merkityksen selvittämisessä tai ilmaista sanojen tai kysymysten epäymmärrystä. Keskustelu kesti jokaisen ryhmän kanssa noin puoli tuntia ja yhteensä aineistonkeruun kesto oli noin 2,5 tuntia.

3 Keskustelunanalyysi tutkimusmetodina

Omassa työssäni tutkimusmenetelmänä käytän keskustelunanalyysia. Keskustelunanalyysi perustuu metodeiltaan ja näkemyksiltään Harvey Sacksin luentosarjoihin (1964–1972). Hän oli sitä mieltä, että keskustelu on järjestynyttä ja jäsentynyttä toimintaa. Sacksin mukaan keskustelu ei ole kaaos kuten on esittänyt Noam Chomsky eikä puhujien keskinäinen ymmärtäminen tapahdu sattumalta. (Hakulinen 1997: 13.) Keskustelunanalyysin perusoletuksena on, että vuorovaikutus on aina rakenteeltaan organisoitunutta ja keskustelukumppanien yhteisymmärrys toimii nimenomaan siksi, että keskustelu on yleisesti melko tarkkaan säänneltyä. (Nuolijärvi 1990: 118.)

Keskustelunanalyysin menetelmin tarkastellaan keskustelussa olevia yksityiskohtia. Sen avulla analysoidaan sitä, miten keskustelijat kysyvät, näyttävät vastaanottajan puheen epä- tai ymmärtämistä, käskevät, ehdottavat, torjuvat tai yhtyvät toistensa mielipiteisiin. Keskustelunanalyysin avulla myös saadaan selville, mitä kaikkea puheenvuoroilla saavutetaan. Toisin sanoen, miten keskustelussa haetaan ymmärtämistä, miten osoitetaan, että keskustelussa kumppanilta vastaanotettu asia on uutta tai entuudestaan tuttua tietoa tai että puheenaihe on hankala. Keskustelunanalyysin tutkimus on empiiristä, mikä tarkoittaa, että se perustuu aineistoista tehtyisin havaintoihin. (Hakulinen 1997: 16 - 17.) Tavallisesti havainnot ja analyysit tehdään keräämällä ja nauhoittamalla puhetta erilaisista keskustelutilanteista. Sitten puhejaksot litteroidaan ja analysoidaan yksityiskohtaisesti niistä esiin nousevia ilmiöitä, jotka ovat tutkimuksen kannalta keskeisiä.

Keskustelunanalyysin kannalta on tärkeätä, että tutkija ei muodosta ennalta valmiita luokkia tai oletuksia erilaisille ilmiöille vaan rakentaa luokittelun oman aineiston pohjalta eli aineistosta löytyvistä ilmiöistä (Kuruhila 2003:143). Keskustelunanalyttinen tutkimus liittyy tavallisesti aitoon vuorovaikutustilanteeseen, joka on syntynyt muista kuin tutkimuksellisista tarpeista (Lintunen 2008: 16). Seppäsen (1997: 18) mukaan keskustelututkija ei tutki koeasetelman avulla järjestettyjä vuorovaikutustilanteita, vaan pyrkii löytämään tutkimuskohteensa aidoista arkikeskusteluista. Sen näkökulman mukaan voi pitää omaa aineistoani ongelmallisena, koska karjalanpuhujalle on alun perin annettu kysymyksiä, joita hän on hyödyntänyt keskustelun liikkeelle lähtemiseksi. Toisaalta suomenpuhujat eivät ole etukäteen valmistuneet keskusteluun eivätkä tutkimuskohteena ole ollut karjalan- ja suomenpuhujan välinen vuorovaikutus, vaan suomenpuhujien karjalankielisen puheen ymmärrettävyys sekä ymmärtämisongelmien selvittäminen, joten en näe esteitä keskusteluanalyysin hyödyntämiseen aineistoni analyysia varten.

Menetelmänä keskusteluanalyysi sopii parhaiten tutkimukseeni. Pää tavoitteenani on tutkia sellaisia keskustelunjaksoja, jotka poikkeavat varsinaisesta keskustelulinjasta ymmärtämisongelmien takia, ja katsoa, millä keinoin suomenpuhujat osoittavat ilmenneitä ymmärtämisongelmia suomea osaavalle karjalanpuhujalle ja millä keinoin he ratkaisevat niitä ongelmia. Myös luokittelen aineistosta havaitsemani suomenpuhujien käyttämät keinot eli kommunikaatiostrategiat ja yhdistän niitä ryhmittäin. Toisin sanoen luokittelen aineistostani esiin nousevia ilmiöitä keskusteluanalyysin metodia apuna käyttäen.

Tietääkseni RM-tutkimuksessa ei ole aiemmin käytetty keskusteluanalyysia tutkimusmenetelmänä, joten tutkimukseni on ensimmäinen, jossa tarkastellaan sukukielen ymmärtämistä keskusteluanalyysin menetelmin. Uskon, että keskusteluanalyysin avulla voisi aineistosta tuoda esiin ne ilmiöt ja tulokset, joita voi hyödyntää reseptiiviseen monikielisyys­teen perustuvissa tulevista tutkimuksissa.

4 Teoreettinen tausta

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia. Ensin alaluvussa 4.1. esittelen reseptiivisen monikielisyyden tutkimushistoriaa ja oman tutkimukseni kannalta keskeisiä RM-vuorovaikutuksen liittyviä käsitteitä sekä pohdin oman tutkimusmenetelmäni tärkeydestä RM-tutkimuksen kannalta. Sen jälkeen alaluvussa 4.2. keskityn toiseen tutkimukseni vaikuttaneeseen tutkimusalaan eli kommunikaatiostrategioihin ja kuvailen sen kommunikaatiostrategialuokittelun, joka on tullut oman luokitteluni pohjaksi. Sen lisäksi esitän, miten kommunikaatiostrategioita voi käyttää RM-vuorovaikutuksen tutkimuksessa.

4.1. Reseptiivinen monikielisyys: tutkimushistoriaa ja keskeisiä käsitteitä

Kaivapalun ja Muikku-Wernerin (2010: 69) määritelmän mukaan reseptiivinen monikielisyys on sellainen spesifinen monikielinen kommunikaation tapa, jossa henkilöt käyttävät omaa äidinkieltään ja pystyvät ymmärtämään toisiaan. Reseptiivisen monikielisyyden tutkimuksen perustana on se, että tutkittavat kielet ovat sukukieliä ja kielten keskinäinen ymmärrettävyys tapahtuu kielten samankaltaisuuden avulla. Tällaisessa vuorovaikutuksessa toista kieltä pyritään ymmärtämään nojautuen omaan äidinkieleen ja siinä oleviin kielellisiin elementteihin, sanoihin ja rakenteisiin, jotka ovat samankaltaisia toisessa, sukukielessä. Monissa reseptiiviseen monikielisyteen perustuvissa tutkimuksissa tutkijat ovat tulleet siihen johtopäätökseen, että sukukielen ymmärtämistä paitsi sukukielten samankaltaisuus edistää myös oman äidinkielen ja sen murteiden rakenteiden sekä historiallisen kielen kehityksen tuntemus, metalingvistinen tietoisuus ja vieraiden kielten osaaminen (Kaivapalu & Muikku-Werner 2010; Muikku-Werner & Heinonen 2012; Muikku-Werner 2014). Myös Kaivapalun ja Muikku-Wernerin (2010: 83) mukaan konteksti, kielijärjestelmän samanlaisuus (informantit helposti tunnistavat teksteistä sanaluokan ja -muodon, yhteinen sanasto ja lauserakenteiden samanlaisuus) sekä strateginen kompetenssi ovat myös tärkeitä tekijöitä kielen ymmärtämisprosessissa.

Kun puhutaan reseptiivisestä monikielisyydestä ja taidosta ymmärtää toisia kieliä, sen rinnalla mainitaan käsite *lingua receptiva* (eli lyhennettynä LaRa), jonka omassa tutkimuksessaan toivat esiin Rehbein, ten Thijs ja Verschik (2012). Tutkijoiden (2012: 249 - 250) mukaan *lingua receptiva*an liittyy niitä kaikkia kielellisiä, henkisiä, vuorovaikutuksellisia ja kulttuurienvälisiä tietoja ja taitoja, jotka aktivoituvat silloin, kun vuorovaikutuksessa toistensa kanssa puhujat käyttävät omia äidinkieliään ja yrittävät ymmärtää toisiaan. Pyrkimään ehkäisemään vuorovaikutuksessa ilmenevää epäymmärtämistä puhujat voivat soveltaa erilaisia

taitojaan löytääkseen sellaisen viestinnällisen keinon, jonka avulla toisella keskustelun osallistujalla herättää omat passiiviset taitonsa ymmärtääkseen toisen kieltä. Esimerkiksi puhuja voi mukauttaa omaa puhettaan valitsemalla sellaisia sanoja, joiden käännösvastineet ovat hyvin samankaltaisia kuulijan äidinkielen kanssa tai sellaisia rakenteita, jotka ovat yhteisiä kuulijan äidinkielen kanssa. (Rehbein, ten Thije & Verschik 2012: 249–250.) Tällaisessa vuorovaikutuksessa toinen osallistuja esiintyy enemmän puhujan roolissa ja toinen kuuntelijan roolissa. Puhuja yrittää kaikkien keinoin tehdä oman puheensa toiselle ymmärrettäväksi, kun kuuntelija taas pyrkii aktivoimaan kaikkia hallussaan olevia omia tietoja ja taitoja ymmärtääkseen toisen puhetta. Yleensä *lingua receptivaa* pidetään laajempänä käsitteenä kuin *reseptiivinen monikielisyys*, koska se on sovellettavissa ei vain sukukielten puhujien välisessä vuorovaikutuksessa. Se voi esiintyä myös sellaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa puhujat käyttävät eri kieliä, jotka eivät ole edes sukukieliä.

Braunmüller (2007: 30) toteaa, että reseptiivisellä monikielisyydellä ilmiönä on pitkä perinne: jo myöhäiskeskiaikana Pohjois-Euroopassa monikielisyys on ollut tavallista epämuodollisessa kasvokkaisessa kommunikaatiossa. Esimerkiksi kauppakäyntitilanteissa ja muissa liike-elämän kontaktitilanteissa käytettiin omaa äidinkieltä viestintätilanteissa toisten kauppiaiden kanssa, yritettiin omaksua toista kieltä tai mukauttaa omaa kieltä toiselle ymmärrettäväksi. Tuolloin kontaktin luominen kauppiaiden välillä on ollut erittäin tärkeää eikä päämääränä ole ollut toisen eli kohdekielen perinpohjainen oppiminen vaan sen ymmärtäminen: kieltä omaksuttiin arkikeskusteluissa kuuntelemalla ja puhumalla (mt.).

Reseptiivisen monikielisyyden tutkimushistoria on syntynyt 1950-luvulla, kun Amerikassa alettiin tarkastella intiaanikielten vuorovaikutustilanteita. Esimerkiksi omassa tutkimuksessaan Turner ja Hickerson (1952: 1) tutkivat, kuinka hyvin senecat, cayugat, onondagat, oneidat, mohawkit, tuscatorat ja cherokeeet ymmärtävät toistensa äidinkieliä. Tutkimus toteutettiin nauhoitettujen puheenäytteiden avulla.

Myös 1960- ja 1970-luvulla on tutkittu skandinaavisten kielten puhujien vuorovaikutustilanteita (esim. Haugen 1966; Bø 1978; Zeevaert 2004) sekä myöhemmin espanjan ja portugalin (Jensen 1989) sekä tšekin ja slovakian (Budovičová 1987) keskinäistä ymmärrettävyyttä.

Reseptiivisen monikielisyyden näkökulmasta on tutkittu myös itämerensuomalaisia kieliä: suomea ja viroa (ks. Kaivapalu & Muikku-Werner 2010; Muikku-Werner & Heinonen 2012; Muikku-Werner 2013; Muikku-Werner 2014), suomea ja livvinkarjalaa (ks. Muikku-Werner & Riionheimo 2018; 2019) sekä suomea ja vienankarjalaa (ks. Alekseeva 2016). Suomen ja viron keskinäistä ymmärrettävyyttä tarkasteltiin REMU:n tutkimushankkeen myötä.

Siinä on myös selvitetty informanttien hyödyntämiä ymmärtämisstrategioita, joita he käyttävät pyrkien ymmärtämään lähisukukielistä tekstiä. (REMU/UEF.)

Alekseeva (2016) sekä Muikku-Werner ja Riionheimo (2018) ovat tarkastelleet suomalaisten karjalan ymmärtämistä käännöstestien avulla. He keskittyvät omissa tutkimuksissaan irrallisten karjalaisen sanojen sekä kirjoitettuihin tekstien ymmärtämiseen suomen pohjalta. Verrattuna viroon karjala on läheisempi sukukieli suomen kielelle, joten sen ymmärtäminen voi tuntua helpommalta, sillä kielten välillä on enemmän yhtäläisyyksiä. Omassa tutkimuksessaan Alekseeva (2016: 47) on tullut siihen johtopäätökseen, että kääntämisessä suomenkieliset nojautuvat pikemmin kielten väliseen samankaltaisuuteen, omaan päättelykykyyn, loogisen ajatteluun ja maailmantietoon. Samoin Muikku-Wernerin ja Riionheimon tutkimukset (2018; 2019) osoittavat, että kääntämisessä livvinkarjalaa ymmärtämisstrategioina suomalaiset käyttävät tekstikontekstia, maailmantietoa sekä ottavat huomioon kielten välisen äänteellisen ja orfografisen samankaltaisuuden.

Monet yllä mainitsemani tutkimukset toteutettiin nauhoitettujen puhenäytteiden tai sukukielellä kirjoitettujen tekstien avulla, jotka informanttien piti kääntää omalle äidinkielelle ilmaisten käännös- ja ajatteluprosessiaan. Tässä voi nähdä puutteita reseptiivisen monikielisyys tutkimuksissa, sillä kasvokkaista vuorovaikutusta sukukielten puhujien välillä on tutkittu vähän. Kirjoitettu teksti näyttää vain osittain, miten lähisukukieltä ymmärretään. Se ei kerro, miten toiset lähisukukielen puhujat ymmärtävät puhetta toisella lähisukukielellä. Kuisman (2001: 15) mukaan verrattuna pysyvään ja ei-tilannesidonnaiseen kirjoitettuun tekstiin puhe on tilannesidonnaista, spontaania ja nopeasti vaihtelevaa, siinä ei ole aikaa suunnittelulle. Sen takia on mielenkiintoista tarkastella, miten kielenkäyttäjät ymmärtävät ei-nauhoitettua kasvokkaista karjalankielisen puhetta, sillä voi olettaa, että se tuo esiin uusia näkökulmia yhteisymmärryksen saavuttamiseen. Omassa tutkimuksessaan Kaivapalu ja Muikku-Werner (2010: 90) pohtivat, miten voi toteuttaa ja testata RM-tilanteen todellista ymmärtämistä, niin mietin, että keskusteluanalyysia voi hyödyntää esimerkiksi lähisukukielten keskinäisten ymmärtämisen tarkastelussa. Toivon, että tutkimukseni antaa siihen kysymyksen vastauksen.

Vaikka reseptiivisen monikielisyys idea perustuu aitoon vuorovaikutuksen tarkastelemiseen sukukielten puhujien välillä. Tutkimukseni voi pitää sen kannalta hieman ongelmallisena, koska fokuksena on vain suomenpuhujien karjalan ymmärtäminen suomen pohjalta, siihen ei kuulu karjalaisen suomen ymmärtäminen, koska aineistonkeruun osallistuvalla karjalanpuhujalla on aika hyvä suomen kielen tuntemus. Toisaalta tutkimukseni eroaa muista

aiemmin tehdyistä tutkimuksissa ja onkin ainutlaatuinen sen takia, että siinä ensimmäistä kertaa tarkastellaan karjalankielisen puheen ymmärtämistä karjalanpuhujan vuorovaikutuksessa ja käytetään keskustelunanalyysia metodina ymmärtämisen tarkastelemista varten. Sen lisäksi tutkimuksessani selvitetään, millä keinoin reseptiivisen monikielisyyden viestintätilanteissa ymmärtämisongelmista selviydytään.

4.2. Kommunikaatiostrategioiden määrittely ja luokittelu

Tässä alaluvussa esittelen teoriataustaa kommunikaatiostrategioiden tutkimuksesta, joka on tutkimuskohteena omassa tutkimuksessani. Yleisesti ottaen voi sanoa, että kommunikaatiostrategioita käytetään erilaisten kielellisten ongelmatilanteiden ratkaisemiseen (Kuisma 2001: 17). Kommunikaatiostrategioita alettiin tutkia 1960-luvun loppupuolelta alkaen. Tutkimus sai alkunsa välikielen tutkimuksesta. (mts.) Myöhemmin kommunikaatiostrategioita ryhdyttiin katsomaan kielenoppimisen kontekstissa. 1970-luvulta strategioita on tutkittu toisen kielen oppimisen tutkimuksen yhteydessä ja on tarkasteltu, miten kielenoppija vähäisellä kielitaidolla selvittää ongelmatilanteesta vuorovaikutuksessa toisen oppijan tai natiivipuhujan kanssa (ks. esim. Järvinen 1996; Kuisma 2001; Lintula 1998; Suni 1993; Faerch & Kasper 1984). Tällaisissa tutkimuksissa useimmiten pohditaan, miten kieltä voi oppia vuorovaikutuksessa ja miten kommunikaatiostrategioiden käyttö vaikuttaa kielenoppimiseen.

Koska oman tutkimukseni tavoitteisiin ei kuulu suomenpuhujien karjalan oppimisen selvittely vuorovaikutuksessa karjalanpuhujan kanssa, keskityn tässä kommunikaatiostrategioiden tutkimusten esittelemiseen kuvaamalla strategioiden määritelmiä, luokitusta, lähtökoh-
tia, siihen kohdistuvaa kritiikkiä ja sitä, miten strategiat voi liittää osana RM-vuorovaikutusta.

Ensin on sanottava, että on olemassa useita kommunikaatiostrategioiden määritelmiä ja luokitteluja. Kuten Kuisma (2001: 18) toteaa, tällainen moninaisuus johtuu teoreettisten lähtökohtien eroavaisuuksista. Tavallisesti kun puhutaan kommunikaatiostrategioiden tutkimuksesta ja määritelmästä erotetaan kaksi lähestymistapaa: kognitiivinen ja vuorovaikutuksellinen.

Kognitiivisen lähestymistavan mukaan puhuja käyttää kommunikaatiostrategioita silloin, kun itse tuntee ongelmia puheen vastaanottamisessa tai tuottamisessa. Näin ollen strategioiden käyttö liitetään kielenkäyttäjän puheen prosessointiin ja vastuu ongelman selvittämiseen kuuluu sille kielenkäyttäjälle, joka ongelman kokee. (Kuisma 2001: 19.) Kognitiivisen lähestymistavan mukaan Faerch & Kasper (1983: 36) määrittävät kommunikaatiostrategioita yksilön potentiaalisesti tietoisina suunnitelmina, jotka hän esittää viestintätavoitteen saavuttamiseksi.

Vuorovaikutuksen näkökulmasta kommunikaatiostrategiat ovat kielenkäyttäjien välisiä ja niiden avulla puhujat pääsevät ratkaisemaan keskustelussa ilmenneitä ongelmatilanteita yhdessä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vuorovaikutuksen näkökulmaa edustanut Tarone (1980: 419) määrittelee kommunikaatiostrategiat kahden keskustelukumppanin keskinäisenä yrityksenä päästä yhteisymmärrykseen merkityksestä tilanteissa, joissa riittävää ymmärrystä ei tunnu olevan.

Vuorovaikutuksen lähtötapa on jäänyt alalla melko vähälle huomiolle, sillä alussa kommunikaatiostrategiat on nähty pitkään kognitiivisesta näkökulmasta, jonka mukaan strategiat ovat osa oppijan itsenäistä ongelmanratkaisukäyttäytymistä (Suni 1993: 116).

Myöhemmin tutkijoiden kiinnostus siirtyi vuorovaikutuksen lähtökohtaa kohtaan. Ongelmia ei ole katsottu vain yhden kielenkäyttäjän vaan koko vuorovaikutustilanteen kannalta. Sunin (mt: 117) mukaan vuorovaikutuksessa ongelman olemassaolon voi tunnistaa vain keskustelukumppanin reaktion myötä ja ne ratkaistaan aina yhteistyössä. Oman tutkimuksen kannalta pidän vuorovaikutuksen lähtökohtaa sopivampana, sillä ilman yhteistyötä ei voida ratkaista keskustelussa ilmenneitä ongelmia eikä palata varsinaiseen keskusteluun. Myös se vastaa keskusteluanalyysin näkökulmaa, jota käytän tutkimusmenetelmänä. Vuorovaikutuksessa toinen voi ilmaista ongelman ja toinen reagoi siihen tavalla tai toisella.

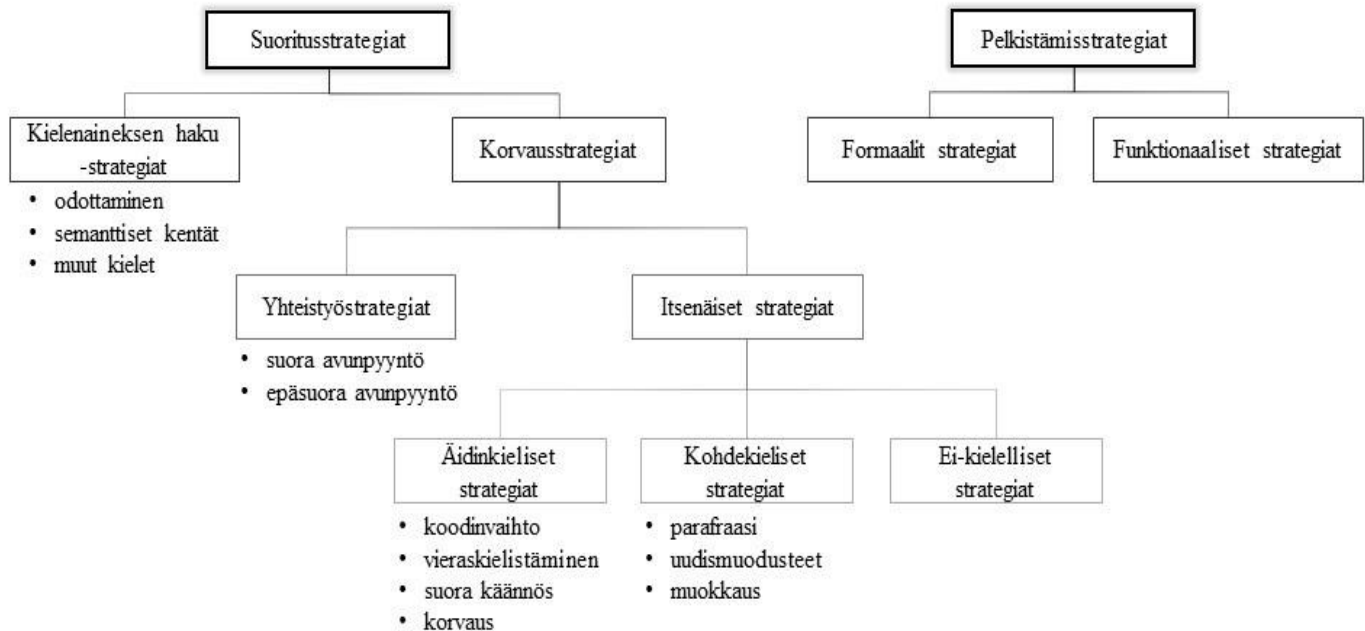
Kommunikaatiostrategioiden luokittelujakin on olemassa myös useita (esim. Faerch & Kasper 1983; Tarone 1980; Willems 1987). Faerchin ja Kasperin (1983) kommunikaatiostrategioiden luokitusta pidetään kaikkein kattavimpana muista luokitteluista. Siihen kuuluu strategioita, joita kielenkäyttäjä voi hyödyntää sekä kielen vastaanottamisessa että sen tuottamisessa. Omaa tutkimusta varten hyödynnän osittain Faerchin ja Kasperin (1983) sekä Willemsin (1987) kommunikaatiostrategioiden luokittelua.

Monet tutkijat näkevät kommunikaatiostrategioiden määritelmien, lähtökohtien sekä luokittelujen moninaisuuden aiheuttavan paljon ongelmia. Siihen liittyy kritiikkiä erityisesti keskusteluanalyysin tutkimuksen näkökulmasta. Esimerkiksi omassa väitöskirjassaan Kurhila toteaa (2003: 143), ettei voida luokitella keskustelun kulkemista ja sitä, miten eri tilanteisiin keskustelussa reagoidaan, sillä keskustelussa ymmärrys puhujien välillä rakentuu vuoro vuorolta. Myöskään kommunikaatiostrategiat ei voida soveltaa sellaisenaan, koska kuten Kuisma kirjoittaa (2001: 19) kukin luokittelu heijastaa aineistoa ja metodia, jonka perusteella se on luotu.

Kuitenkin kokonaisuudessa strategiat näyttävät, millä keinoilla keskustelussa syntyvät ymmärtämisongelmat voidaan ratkaista. Perinteisesti strategioita on luokiteltu kielenoppijoiden käyttämiksi strategioiksi, mutta ne voi liittää RM-vuorovaikutukseen, sillä kuten

Willems (1987: 4) toteaa, että kaikilla kielenkäyttäjillä ilmestyy luonnollinen taipumus käyttää kommunikaatiostrategioita tilanteissa, kun viestintäongelmia ilmenee. Seuraavaksi esittelen Faerchin ja Kasperin (1983) luokitusta, joka sisältää esimerkkejä kommunikaatiostrategioista:

Taulukko 3. Kommunikaatiostrategialuokitus Faerchin ja Kasperin (1983) mukaan.

RM-vuorovaikutuksen näkökulmasta kommunikaatiostrategiat ovat paras keino näyttää, millä tavalla keskustelussa toistensa kanssa sukukieliä puhujat saavuttavat yhteisymmärrystä ja pääsevät ymmärtämisongelmista eroon käyttämättä yhteistä lingua francaa, sillä omassa tutkimuksessani turvaudun kommunikaatiostrategioihin ja tarkastelen aineistostani ilmenneitä suomenpuhujien käyttämiä keinoja ratkaista ymmärtämisongelmia strategioiden avulla.

5 Suomenpuhujien käyttämät kommunikaatiostrategiat

Tutkielmani analyysiluvussa esittelen suomenpuhujien käyttämiä kommunikaatiostrategioita ja katson, minkälaisin keinoin vuorovaikutuksessa karjalanpuhujan kanssa suomenpuhujat selviytyvät ymmärtämisongelmista ja saavuttavat yhteisymmärrystä.

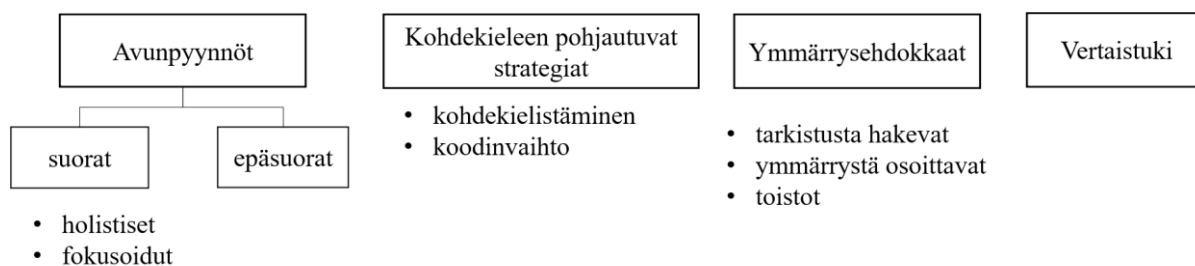
Aineistostani nousevien ilmiöiden mukaan voi päätellä, että suurin osa keskustelusta vienankarjalan ja suomenpuhujan välillä sujuu vaivatta ja suomenpuhujat ymmärtävät karjalaa hyvin, mutta joskus keskustelussa syntyy ongelmatilanteita, kun pelkkä nojaaminen suomen ja karjalan samankaltaisuuteen ei riitä toisen puheen ymmärtämiseksi ja suomenpuhujat alkavat käyttää strategioita ongelmallisen sanan tai ilmaisun selvittämiseksi. Esimerkiksi he voivat pyytää verbaalisin tai non-verbaalisin keinoin karjalankielistä puhujaa selittämään ongelman aiheuttavaa sanaa toisella tavalla tai tarkentaa sanan merkitystä.

Kuten Kuisma (1999: 12) toteaa, kukin teoreettinen luokittelu heijastaa aineistoa, jonka perusteella se on luotu. Luokitteluni perustuu juuri kaikkiin aineistosta nouseviin ilmiöihin, mutta osittain sen lähtökohdat pohjautuvat Faerchin ja Kasperin (1983) sekä Willemsin (1987) vieraan kielen oppijoiden kommunikaatiostrategioiden luokitteluihin ja osittain muiden tutkijoiden tutkimuksiin (esim. Kurhila 2006, tarkemmin luvussa 5.3.) ja pro gradu -tutkielmiin (Kuisma 1999, Kettunen 2017), joissa tarkastellaan, millä keinoilla kielenoppijat selvittävät kielellisistä ongelmatilanteista.

Olen jakanut luokitteluni neljään ryhmään sen mukaan, minkälaista toimintaa strategioilla heijastetaan ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Ryhmään avunpyynnöt olen laskenut ne strategiat, joilla suomenpuhujat pyytävät karjalanpuhujan apua ongelmatilanteen selvittämiseen. Kohdekieleen pohjautuviin strategioihin kuuluvat kaikki tapaukset, jolloin suomenpuhujat ovat käyttäneet kohdekieltä eli karjalaa tai karjalan kielen piirteitä ongelmasanan ymmärtämisen osoittimena. Ymmärrysehdokkaihin olen laskenut tapaukset, jolloin suomenpuhujat ovat käyttäneet ongelmavuoron omaa tulkintaa ja ilmaisseet sen ääneen keinona tuntemattoman sanan selvittämiseksi.

Viimeisen Vertaistuki-ryhmän muodostuu ne tapaukset, kun suomenpuhujat saa apua tuntemattoman sanan selvittämisessä toiselta suomenpuhujalta, joka on arvannut sanan merkityksen nopeammin. Alla olevalla taulukolla havainnollistan suomenpuhujien käyttämät strategiat ryhmittäin:

Taulukko 4. Suomenpuhujien käyttämät kommunikaatiostrategiat

Hyvin usein strategiat menevät päällekkäin, koska informantit käyttävät eri strategioita yhden ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Ei ole yhtä keinoa, jolla selvitetään tuntematonta sanaa tai käsitettä, sillä paitsi kielten samankaltaisuutta informantit käyttävät kaikkia hallussaan olevia keinoja, tietoja ja taitoja ongelman aiheuttavan sanan tai käsitteen selvittämiseksi. Sattuu myös niin, että keskustelussa ilmestyy muutamia ongelmatilanteita peräkkäin, jotka on selvitettävä ennen kuin keskustelua voi jatkaa, sillä ongelman aiheuttavat sanat estävät keskeisen puheenaiheen ymmärtämistä ja näin ollen keskustelun etenemistä. Seuraavalla esimerkillä havainnollistan, miten suomenpuhujat selvittävät keskustelussa ilmenneitä ymmärtämisongelmia ja miten tällaisissa ongelmatilanteissa yhteisymmärrystä haetaan:

Esimerkki (1). Sräppie

01 Outi: *onko teillä pyhänä piänä konša sriäpitty
' *onko teillä sunnuntaina koskaan leivottu'
*osoittaa kädellään kysymyksen Tarjalle
→ Tarja: mm (.) en ehkä fyymärtänyt he heh
03 Outi: hm?* (.) ämmö, ämmö tota #a::h#* a ši- a teijän koissa
'hm mummo, mummo tota ah entä si- entä teidän kotona'
*nostaa silmänsä ylös *kääntää katseensa Katjan päin
04 onko(.) tota pyhänäpiänä ollun tapana .h *huomeksestä sriäppie
' onko tota sunnuntaina ollut tapana aamusta leipoa'
* K siristää silmiään
→ Katja: *°sräppie°*
*K kuiskaa itselleen
*T kääntää hetkeksi Katjan päin ja alkaa nauraa
06 Tarja: he [heh
07 Outi: *[#a::h# #mm#](.) [šemmošta] makeata (.)
'ah mm semmoista makeaa'
*katsoo K
08 Katja [°sräppie°
09 Outi: #a::h# tuota(.)paistua
'ah tota paistaa'
→ Katja: eli °teh° jotain makeista leivonnaissii.
11 °jotain [semmoist-°
12 Outi: [a]ha* .h
*katsoo ylöspäin
→ Katja: mutta <pyhänä päivinä>*
* katsoo Outiin
14 Outi: n- ni? pyhänä[piänä]
'n- ni sunnuntaina'
→ Tarja: *[sano]itko juhlapäivinä?
*tekee eleitä kädellä, kallistaa päätään alaspäin katsoen O

16 Outi: eipä juhlapäi[vinä
 → Tarja [vai py]häpäivinä
 18 Outi: pyhäpäivä on ihan joka netali j[a-
 'sunnuntai on ihan joka viikko ja-'
 → Tarja: onko se su[nnuntai
 → Katja *[joku su]nnuntai
 *kääntyy Tarjan päin
 → *varmaan joku sunnuntai
 *nyökkää ja kääntyy katseensa Outin päin
 22 Outi: on eklein oli še pyhäpäivä *oikein ymmär[tija
 'on eilen oli se sunnuntai oikein ymmärsitte'
 *nyökkää
 23 Katja: *[ni]in joo
 *katsoo T ja nyökkää

Ennen esimerkkikatkelmaa Outi kertoi omasta lapsuudestaan ja karjalaisista perinteistä ja kysyi suomenpuhujilta, onko heillä ollut tapana leipoa sunnuntaisin. Ongelmavuoroksi muodostuu Outin vuoro rivillä 1, jonka jälkeen varsinainen puheenaihe keskeytetään ongelmaavuoron selvittämiseksi.

Rivillä 2 Tarja ilmaisee, ettei ymmärtänyt kysymystä samalla osoittaen karjalanpuhujalle siihen, että tämän kysymyksessään on jokin ongelma, mutta hän ei nimeä tarkemmin sen lähdettä eli hän käyttää holistista avunpyyntöä ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Outi reagoi avunpyyntöön ja yrittää muokata vuoronsa, mutta keskeytyy ja kysyy saman kysymyksen Katjalta (r. 4). Katjakaan ei pysty vastaamaan Outin kysymykseen, mutta hiljaisella äänellä toistaa itselle sen sanan, jota hän pitää ongelmallisena (r. 5). Tarja ja Outi kuulevat, mitä hän kuiskaa ja Outi yrittää selittää sen sanan toisella tavalla. Katjan rivillä 5 käyttämä keino on fokusoitu avunpyyntö, jolla hän antaa ymmärtämään vuorovaikutuksen osallistujille, mihin sanaan on keskityttävä ongelmatilanteen voittamiseksi.

Rivillä 10 Katja esittää Outille tarkistusta hakevan ymmärrysehdokkaan, jolla hän yrittää ratkaista ongelman itse. Mielenkiintoista tässä on se, että suomenpuhujia ei odota Outin vahvistusta vaan keskeyttää karjalanpuhujan vuoron esittäen toisen ymmärrysehdokkaansa (r. 13), joka osoittaa, että Outin vuorossa rivillä 1 oli vielä toinen ongelmallinen sana, jonka selvittäminen tuntuu molemmille suomenpuhujille tärkeämmältä keskustelun etenemiseksi, koska Tarjakin ryhtyy selvittämään sanan merkityksen rivillä 15. Outi selittää ongelmallisen sanan käyttäen omassa vuorossaan venäjän kielestä lainattua karjalaista sanaa *netali* (r. 18). Venäjää osaava Tarja keskeyttää Outin selitystä täsmentäen olettamuksensa, mutta hänen vuoronsa menee päällekkäispuhunnaksi, koska Katjakin ilmaisee ymmärrystä osoittavan ymmärrysehdokkaan rivillä 20. Myös on kiinnostettava huomiota siihen, että rivillä 20 Katja kääntyy Tarjan päin ja Outin asemesta itse vahvistaa Tarjan olettamuksen eli tässä vuorossa voi nähdä vertaistukea, kun Tarja saa apua sanan selvittämisessä Katjalta.

Kuten olen jo maininnut suomenpuhujat yrittävät hyödyntää kaikkea keinoja ongelman ylittämiseksi ja tässä esimerkkikatkelmassa (1) ongelmatilanteen ratkaisemiseksi on käytetty 4 eri strategiaa muutaman kerran. Myös voi sanoa, että ongelman selvittäminen on hyvin riippuvainen vuorovaikutuksessa tapahtuvasta yhteistyöstä, sillä karjalanpuhujakin yrittää monella eri keinoilla (käyttää parafraseja, esimerkkilauseita, muokkaa vuoronsa lisäämällä enemmän kontekstia) auttaa ratkaisemaan ymmärtämisongelman.

Seuraavaksi käsittelen tarkemmin informanttien käyttämiä strategioita ryhmittäin. Ensin tarkastelen avunpyyntöjä alaluvussa 5.1., sitten alaluvussa 5.2. suomenpuhujien käyttämiä kohdekieleen pohjautuvia strategioita, minkä jälkeen siirryn ymmärrysehdokkaisten käsittelemiseen luvussa 5.3. ja lopuksi katson tapauksia, jolloin suomenpuhujat nojautuvat vertaistukeen luvussa 5.4.

5.1. Avunpyynnöt

Aineiston analyysi osoittaa, että suomenpuhujat hyvin usein tukeutuvat karjalaisen puhekumppanin apuun tuntemattoman sanan tai ilmauksen selvittämiseksi. Noin puolessa tapauksista suomenpuhujat käyttävät kommunikaatiostrategiana verbaalisin tai non-verbaalisin keinoin ilmenevää avunpyyntöä ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Suomenpuhujia voi esimerkiksi pyytää karjalanpuhujaa selittämään tai toistamaan tiettyä tuntematonta sanaa tai ilmaista sen, ettei ymmärtänyt hänen kysymyksensä tai ilmauksensa.

Avunpyyntö tapahtuu pääsääntöisesti siirtymisen mahdollistavassa kohdassa, kun äänessä oleva puhuja valitsee seuraavan osoittamalla hänelle kysymyksen (Sacks ym. 1994: 10). Avunpyynnön avulla informantit ilmaisevat, että edellisessä vuorossa sijaitsee jokin ongelma, joka on ratkaistava ennen kuin varsinainen keskustelu voi jatkua.

Avunpyyntöjen käsittelemiseksi keskustelustrategioina hyödynnän Willemsin (1987) sekä Faerch & Kasperin (1983) luokitusta, jonka mukaan avunpyynnöt voi jakaa eksplisiittisiin eli suoriin ja implisiittisiin eli epäsuoriin avunpyyntöihin. Suorat avunpyynnöt kohdistetaan verbaalisesti puhekumppanille, kun taas epäsuorat ilmaantuvat non-verbaalisin ja kehollisin keinoin esimerkiksi katseella, eleillä tai kasvojen ilmeillä, jotka osoitetaan puhekumppanille signaalina, että hänen puheenvuorossaan on ymmärtämisongelma. (Faerch & Kasper 1983; Willems 1987.)

Seuraavaksi käsittelen aineistosta poimimani suoria avunpyyntöjä ja tarkastelen myös niissä olevien ongelmatilanteiden lähtökohtia, minkä jälkeen siirryn epäsuorien avunpyyntöjen tarkastelemiseen.

5.1.1. Suorat avunpyynnöt

Suorien avunpyyntöjen kautta puhujat signaloivat ongelman olemassaolon tai pyytävät keskustelukumppanilta selvennystä hyvin yksiselitteisesti (Zaman-Zadeh 1996: 182). On olemassa useita eri keinoja ilmaista suoraa avunpyyntöä. Useimmiten aineistoni informantit pyysivät karjalasta puhekumppania toistamaan kysymyksen tai selittämään tietyn tuntemattoman sanan merkityksen kysymällä, mitä se tarkoittaa. Myös he ilmaisivat eri keinoilla, että koko kysymys tai edellinen puheenvuoro on jäänyt epäselväksi. Suorien avunpyyntöjen tarkastelussa hyödynnän Zaman-Zadehin (1996: 182) tutkimusta, jonka mukaan suorat avunpyynnöt voidaan jakaa holistisiin ja fokusoituihin avunpyyntöihin sen perusteella, miten tarkasti ne paikantavat ongelman lähteen. Ensin käsittelen aineistosta löytämäni holistisia avunpyyntöjä ja sitten siirryn fokusoituihin avunpyyntöihin.

5.1.1.1. Holistiset avunpyynnöt

Aineistostani löytyi 12 tapausta, kun suomenpuhujat käyttivät kommunikaatiostrategiana holistista avunpyyntöä. Holistisen avunpyynnön avulla voidaan ilmaista ongelman olemassaolo, mutta ei ongelman aiheuttamaa syytä (Kuisma 1999: 49), se signaloi aina yleisempään ymmärtämisiongelmaan tai siihen, että ongelmia on useita (Zaman-Zadeh 1992: 186). Tavallisesti holistista avunpyyntöä ilmaistaan pyytämällä ongelmallisen vuoron toistoa esimerkiksi *voitko toistaa, voitko kysyä uudestaan* tai sanomalla *en ymmärtänyt*, kuten näkyy esimerkissä (1) rivillä 2 Tarja osoittaa ongelman olemassaolon hyvin yleisesti, mutta ei nimeä konkreettisemmin ymmärtämisiongelman lähdettä eli sitä sanaa, joka on aiheuttanut ongelman.

Zaman-Zadeh (1992: 187) toteaa, että useimmiten ongelmavuoron vastaanottaja tukeutuu holistiseen avunpyyntöön silloin, kun hän kokee useampaa vaikeasti identifioivaa ongelmaa. Jos kiinnittää huomiota Outin kysymykseen rivillä 1, voi nähdä, että kysymyksen viimeisen osan on vaikeaa ymmärtää nojautuen kielten samankaltaisuuteen ja siinä on useampaa sanaa, jotka voivat aiheuttaa ongelman. Esimerkiksi sana *konša* vastaa suomalaista *konsa*, joka on tavoitettavissa pääsääntöisesti suomen murteissa ja jolla on useampi merkitys (mm. *milloin*, *koska* ja *koskaan*) (suomen murteiden sanakirja), *sriäpitty* on lainasana venäjästä, jonka merkitys on muuttunut. (*sriäppie* leipoa vrt. ven. *striapat`* laittaa ruokaa, puhek.) (Tolkovy slovar Ožegova.) Kannattaa vielä ottaa huomioon se, että kaikille informanteille karjala on vieras ja tuntematon kieli ja sillä kuunteleminen on äidinkielellä vaikeampaa. Kaikki voi tehdä ongelmavuoron ymmärtämisen hankalampaa ja vaatii sen vastaanottajalta todella hyvää

10 Outi: näin mie ymmärrin jotta šie voit paissa
'näin minä ymmärsin että sinä voi puhua'

11 [su]omekši mie pakajan karjalakši
'suomeksi minä puhun karjalaksi'

12 Leena: [joo.]

13 Outi: .h piäšemme yhteh miten piäšemme [niin] tota h[e hehe
'pääsemme yhteen miten pääsemme'

14 Leena: [hehe]

15 Ohj: [sa]at kysyä*
*L katsoo ohjaajaan

16 Ohj: saat kysyä [jos] et ymmärtänyt

17 Outi: [ta-]
'ja-'

17 Leena: okei

19 Outi: ta jos et tota maltaet šuata ni *šehän voittoa miulta kyšyä
'ja jos et ymmärtänyt saa ni *sehän voittoa minulta kysyä'
*katsoo ohjaajaan ja osoittaa häneen kättään

20 niin kyllä mie koettelen šelittyä šitä toisella tavalla
'niin kyllä minä koettelen selittää sitä toisella tavalla'

21 Leena: *okei
*laskee katseensa alas

22 *.hh
*siirtää nopeasti katseensa Irmasta Outiin ja taas Irman suuntaan

23 Outi: ta šemmoni oli kyšymyš mitä ruavoit eklein
'ja semmoinen oli kysymys mitä teit eilen'

24 Leena: *.hh
* avaa suutaan

25 Outi: mie huomeneksella pijin hyvinä miun gost`uja
'minä aamulla pidin hyvinä vieraita'

26 kun hyö tultih meilä käymäh Joenšuu Viel`järveštä
'kun he tulivat meille käymään Joensuuhun Vieljärvestä'

27 aa mitäpä šie ruavoit
'mitäpä sinä teit'

28 Leena: mm olin siskon luona eilen

Kysymyksen jälkeen Leena alkaa venyttää partikkeleita *aa*, *siis*, *niinku* osoittaen epäsuorasti hänen tarvitsevan apua (r. 2). Samaan aikaan hän ilmaisee avunpyyntönsä katseella: hän katsoo ensin pöydällä olevaan kyselylomakkeeseen ja sitten kääntää katseensa Outiin. Sen jälkeen hän ilmaisee holistista avunpyyntöä käyttämällä *apua*-sanaa ja kääntää katseensa Irman suuntaan kohdistuen avunpyyntönsä hänellekin, mutta noin sekunnin tauon jälkeen Leena yrittää itse tuottaa jonkinlainen vastauksen, joka menee päällekkäispuhunnaksi (r. 4).

Leenan avunpyyntö *apua mie en osaa sanoa* verrattuna esimerkissä (1) olevaan avunpyyntöön *en ehkä ymmärtänyt* on hyvin monitulkintainen toisessa kontekstissa se voisi tarkoittaa jotakin muuta, mutta avunpyynnöt kuten olen jo kirjoittanut ovat avunpyyntöjä nimenomaan sen perusteella, että ne tulkitaan sellaisiksi ja keskustelun osallistujat tulkitsevatkin niitä avunpyyntöinä. Katkelmassa Irma ja Outi ryhtyvät auttamaan Leenaa selvittämään ongelman, mutta joutuvat kuitenkin etsimään ongelmanlähdetä esittämällä ongelman kokevalle vaihtoehtoja, jotka heidän mielestä voisi aiheuttaa ongelmatilanteeseen, sillä ongelmanlähde se ei paikannettu tarkemmin. Esimerkiksi Irma yrittäen selvittää ongelmalähteen nostaa esiin

*hymyilee, hetkeksi nojautuu eteenpäin kohti Outia ja rytisee kulmiaan

03 Outi: Kuin rikeneh käyt meččäh kämppä[hän u-
'Kuinka usein käyt metsässä mökkihän u-'

04 Katja: [eli kuinka] usein

05 mä käyn metsää(n)

06 Outi: *mmm
*nyökkää

07 Katja: .h mä just kävin metsässä vähä sienestämässä ja[km-]

08 Outi: * [mm]m
*nyökkää

09 Katja: keräämässä marjoja mutta muuten varmaan kerran

10 vuodessa vaan

Esimerkistä näkyy, että ongelma ratkeaa kysymyksen toistolla, mutta mielenkiintoista on se, mikä on aiheuttanut sen. Samoin kuin edellisissä esimerkeissä *anteeksi*-avunpyyntö ei täsmennä ongelman lähdettä konkreettisemmin ja myös on vaikeaa määrittää, minkälaisen ongelman ongelmallisen vuoron vastaanottaja kokee: ymmärtämis- vai kuulemisongelman.

Haakanan (2011) mukaan *anteeksi*-sanalla aloitetut korjausaloitteet osoittavat kuulemisongelmaan. On mahdollista, että Katja ei kuullut Outin kysymystä ja *anteeksi*-avunpyynnöllä pyytää Outia toistamaan sen. Sen olettamuksen, että kyseessä on kuulemisongelma tulee se, että Outin toistettuaan kysymyksensä Katja tarkentaa sen heti vuoron loppua odottamatta, minkä takia syntyy päällekkäispuhunta ja myös se, että hän nojautuu hetkeksi eteenpäin kohti Outia ja rytisee kulmiaan, mitä voi pitää merkinä siitä, ettei hän kuullut kysymystä. Kaikkien lisäksi Outikin tulkitsee Katjan avunpyyntöä pyyntönä toistamaan kysymyksen, koska rivillä 3 hän aloittaa korjauksen kysymyksen toistolla.

Toisaalta hänen vastauksensa sisältö pakottaa epäilemään ongelman olevan vain kuulemisessa. Kuten Lilja (2010: 123) huomioi, on mahdollista, että korjausaloitteen tuottaja on ilmaissut *anteeksi*-korjausaloitteen jostakin muusta syystä, jonka ongelmavuoron toisto kuitenkin poistaa. Voi olettaa, että Outin kysymyksessä käyttämä rakenne ja sanasto on aiheuttanut ymmärtämisongelman, mikä hämää Katjaa ja sanomalla *anteeksi* hän pyytää koko lauseen toistoa varmistaakseen, että ymmärtää Outin kysymyksen oikein. Lisäksi on syytä huomata, että Outin käyttämä ilmaus *käyt meččäh* voi hämmentää suomenpuhujaa, sillä karjalassa *käyvvä* -verbin rektio eroaa suomen rektiosta ja verbiä voi käyttää sekä inessiivin että illatiivin yhteydessä. On kiinnostavaa myös se, että tarkentamalla kysymystä Katja käyttää omassa vuorossaan suomen kielelle vierasta muotoa karjalan mallin mukaisesti (r. 5), mutta omassa vastauksessaan käyttää inessiivimuotoa suomen kielen sääntöjen mukaan (r. 7).

Haakana (2011) toteaa, että kuulemisen ja ymmärtämisen ongelmia on vaikea erottaa toisistaan, vaikka onkin esitetty, että avoimia korjausaloitteita kuten *anteeksi*-korjausaloitteet pidetään kuulemisongelman merkinä. Lilja (2010: 123) taas pitää ongelman erottamista ymmärtämisen ja kuulemisen välillä keinotekoisena ja yksinkertaistavana. Hänen (mts.) mukaan

huolimatta siitä, että avoimeen korjausaloitteeseen yleensä vastataan toistolla, se ei välttämättä tarkoita, että ongelma olisi vain kuulemisessa.

Seuraavassa esimerkissä suomenpuhija esittää holistisen avunpyynnön *mm*-äännähdyksellä, jota kuten *anteeksi*-avunpyyntöä voi ajatella osoittavan joko ymmärtämis- tai kuulemisongelmaan, mutta se ratkeaa kysymyksen muokkauksella:

Esimerkki (4). Äkie löyly.

- 01 Outi: *kun kuiteški- nyt šiula on omaki kyly koissa niin to::ta
'kuin kuitenkin nyt sinulla on omakin sauna kotona niin tota'
*A katsoo koko ajan O
- 02 šuvaičetko šie š- šemmošešta kylyštä konša še on äkie
'tykkäätkö sinä semmoisesta saunasta, kun se on kuuma'
- Anna: *mm?
*nostaa kulmiaan ja hymyilee
- 04 Outi: he heh no tota š-šuvaičetko a::(.) jotta to::ta on niin äkie
'he heh no tota t- tykkäätkö a että tota on niin kuuma'
- 05 että luutki pehmetäh
'että luutkin pehmentyivät'
- 06 Anna: hh ei ehkä hirveän tota ei
- 07 Outi: *mm.
*nyökkää ja hymyilee
- 08 Anna: mielellään aika semmoset lievä[t (.)l]öylyt että
- 09 Outi: [°joo°]*
*nyökkää

Ongelmavuoroksi muodostuu Outin vuoro rivillä 1 ja 2, johon Anna reagoi *mm*-äännähdyksellä. Useimmiten *mm*-äännähdystä pidetään osoittavan kuulemisongelmaan ja samoin ongelman olevan kuulemisessa osoittaa Annan reaktio siihen: hän nostaa kulmiaan ja hymyilee. Toisaalta taas ongelman olevan kuulemisessa herättää epäilyä, sillä Anna on katsonut koko ajan Outiin ja näyttänyt olevan hyvin keskittynyt. Samoin Outi tulkitsee ongelman olevan ymmärtämisessä ja paikantaa ongelmanlähteen: hänen mielestään ongelman on aiheuttanut *äkie* sana ja rivillä 4 ja 5 hän muokkaa kysymyksensä niin, jotta se sana tulisi suomenpuhujalle ymmärretyksi ja Anna vastaa kysymykseen.

Esimerkkikatkelmassa näyttää siltä, että ongelma on ollut ymmärtämisessä, siihen osoittaa karjalanpuhujan reaktio avunpyyntöön ja myös se, että Anna ei poikennut muihin asioihin keskustelun aikana, mutta kuten olen jo kirjoittanut keskustelun seuranta vieraalla kielellä, on äidinkielellä vaikeampaa ja onkin täysin mahdollista, että kyseessä on ollut alun perin joku muu kuin ymmärtämisongelma. Jos nojautuen Liljan väitteen (ks. s. 22 /Lilja 2010:123) avunpyynnön tuottaja voi ilmaista avunpyynnön jostakin muusta kuin ymmärtämisongelmasta, jonka ongelmavuoron toisto kuitenkin poistaa, niin voi hyvin olettaa, että tässä esimerkkikatkelmassa avunpyynnön tuottaja on ilmaissut *mm*-avunpyynnön muusta ongelmasta, jonka ongelmavuoron muokkaus kuitenkin poistaa.

Kaikki tässä alaluvussa käsittelemäni esimerkit näyttävät, että holistisen avunpyynnön käyttäminen strategiana ongelman ratkaisemiseksi voi hankaloittaa sen ongelman selvittämistä, sillä sen voi tulkita eri tavalla. Analyysi on osoittanut, että holistinen avunpyyntö voi tulkita osoittavan johonkin muuhun kuin ymmärtämisongelmaan. Kuitenkin tutkimuksen kannalta olen kiinnostunut suomenpuhujien ymmärtämisongelmista ja niistä selviytymisestä ja esimerkit (2), (3) ja (4) osoittavatkin osittain yleisimpiin ymmärtämisongelmiin. Voi olettaa, että niissä käytetyt avunpyynnöt ovat keinoina, joilla ymmärtämisongelmaan halutaan osoittaa menettämättä kasvonsa, mutta kuitenkin ei voi sulkea kokonaan pois sitä, että ongelman lähteenä alun perin on ollut jotain muuta (esimerkiksi ongelman on aiheuttanut kuulemis- tai tuottamisongelma).

5.1.1.2. Fokusoidut avunpyynnöt

Edellisessä alaluvussa olen esittänyt, miten voi pyytää apua holistisesti eli osoittamatta ongelmatilanteeseen johtuvaa lähdettä. Tässä alaluvussa tarkastelen, minkälaisilla keinoilla suomenpuhujat pyytävät apua osoittamalla ongelman lähteeseen eli fokusoimalla siihen.

Fokusoidut avunpyynnöt paikantavat ongelmalliseksi osoittautuneet ilmaukset hyvin yksiselitteisesti ja pääsääntöisesti tällaisen avunpyynnön ilmaiseminen kertoo siitä, että ongelma liittyy tiettyyn helposti identifioitavaan elementtiin, kuten yksittäiseen sanaan, jota helposti pystytään nostamaan esiin. (Zaman-Zadeh 1996: 182 –186.) Tavallisesti fokusoidut avunpyynnöt ilmaistaan kysymällä: *Mitä se tarkoittaa, mikä se on tai en ymmärrä sitä sanaa* kuten seuraavassa esimerkissä:

Esimerkki (5). Toppa

01 Outi: konša siula on viimeksi ollun toppa
'milloin sinulla viimeksi on ollut nuha'
→ Tarja: (.)mm en en to::ta ymmärrä mikä on toppa

Esimerkkikatkelmassa (5) näkyy, että ongelmalliseksi sanaksi muodostuu Outin vuorossa oleva karjalaisen sana *toppa* (nuha), johon Tarja osoittaa hyvin yksiselitteisesti: hän lainaa ongelmallisen sanan ja sanoo suoraan, ettei ymmärrä sitä. Lisäksi aineistossani on esimerkkejä, joissa paitsi ongelmasanan lainaamista omaan vuoroonsa informantit tuovat esiin ongelmallisen kohdan viitaten siihen pronomiinilla, kuten seuraavassa esimerkissä:

Esimerkki (6). Punukkua.

01 Outi: onko siula punukkua

'onko sinulla lapsenlapsia'

```
en osaa sanoa(.) mikä se on
```

Kuten Zaman-Zadeh (mt.: 183) huomaa, fokusoidut ongelmanilmaisimet verrattuna

Esimerkki (7). Havaičceudit

01 Outi: koša šie havaiččeutut hyvällä piällä
'milloin sinä heräät hyvällä päällä'
→ Julia: *koska minä* (.) verbi oli vieras havaičč [e]-
*J maiskuttaa *O nyökkää
03 Outi: [jo]o
04 havaiččeutut.konša šie avuat silmät huomenekšellä
'heräät milloin sinä avaat silmät aamulla'
05 hyvällä *piällä
'hyvällä päällä'

Ongelmalliseksi kohdaksi osoittautuu Outin kysymyksessä oleva *havaiččėudut* (herää-)sana rivillä 1. Outin kysyttyään Julia yrittää kääntää karjalanpuhujan ilmauksensa suomeksi, mutta keskeytyy ja ilmaisee, ettei ymmärrä Outin käyttämää sanaa. Huomionarvoista se, miten hän ilmaisee avunpyyntöä: ensin hän mainitsee ongelmallisen sanan sanaluokan ja sitten pienen tauon jälkeen yrittää toistamaan sen osoittaen Outille hyvin yksiselitteisesti, mikä sana on johtanut ongelmatilanteeseen. Hänen vuoronsa menee päällekkäispuhunnaksi, koska Outi toistaa selitettävän sanan näyttäen esimerkin, miten sana äännetään ja samalla osoittaen ymmärtäneensä Julian avunpyynnön, minkä jälkeen hän alkaa selittää ongelmallista sanaa käyttämällä sen asemesta parafraasia ja lisäämällä enemmän kontekstia omaan vuoroonsa (r. 4 – 5). Näin ollen molempien vuorovaikutuksen osapuolten kannalta ongelmallinen kohta on määritelty ja rivillä 4 Outin toistoa voi pitää merkkinä siitä, miten yhteisymmärrystä sitä kohtaan, mikä on selvitettävä, saavutetaan ja molemmat osallistujat kiinnittävät huomiota ongelmallisen kohdan selvittämiseen.

Yllä olevista esimerkeistä hyvin näkyy, että nojautuen kielten samankaltaisuuteen informantit pystyvät erottelemaan edellisessä vuorossa heille tutut olevat sanat tuntemattomista ja tuomaan ne esiin omissa avunpyynnöissä niin, jotta karjalanpuhujia kiinnittäisi huomiota vain ongelmallisten ilmausten selittämiseen.

Aineistossani esiintyy myös sellaisia tapauksia, joissa suomenpuhujat ilmaisevat avunpyynnön nostamalla esiin Outin puheenvuorosta potentiaalisesti epäselvän sanan ilman minkäänlaisia muita eksplisiittisiä avunpyyntöjä tai kysymyssanoja. Toisin sanoen he toistavat karjalaisen sanan ja ilmaisevat nonverbaalisesti sen sanan olevan ongelmallinen. Olen laske-
nut seitsemän tällaista tapausta ja Kuisman (1999: 49) mukaan tällaiset avunpyynnöt voi las-
kea fokusoituihin pyyntöihin, sillä ne samoin kuin fokusoidut avunpyynnöt paikantavat on-
gelmanlähteen. Lisäksi karjalanpuhujat reagoi niihin ikään kuin fokusoituihin avunpyyntöihin,
minkä voi nähdä seuraavassa esimerkissä:

Esimerkki (8) Sriäpittih

- 01 Outi: aa pyhänäpiänä ainaški ennen vanhah aina sriäpittih
'aa sunnuntaina ainakin ennen vanhaan aina leivottiin'
- 02 muiššatko šie (.)omista lapšuušvuosista että teiläkin
'muistatko sinä omista lapsuusvuosista että teilläkin'
- 03 sriäpittih taikka moišot vaikka nykyähki vielä sitä
'leivottiin taikka ehkä vaikka nykyäänkin vielä sitä'
- 04 šamua ruatah pyhänä piänä elikkä šuovatta oli kylypäivä
'samaa tehdään sunnuntaina elikka lauantai oli saunapäivä'
- 05 Leena: *mm.
*nyökkää
- 06 Outi: a pyhäpäivä oli šitä kalittapäivä
'mutta sunnuntai oli karjalanpiirakka-päivä'
- Leena: *sriäpittih hh
*katsoo kameraan ja sitten Irmaan
- 08 Outi: aha. paissetti
'aha pastettiin'
- 09 Leena aam*
* maiskuttaa ja nyökkää
- 10 Outi: paissetti h kalittua passetti
'paistettiin karjalanpiirakoita paistettiin'
- 11 potakkašankie *paissetti marjapiirua ta kalakukkuo
'perunapullia paistettiin marjapiirakoita ja kalakukkoja'
*L nyökkää ja katsoo O
- 13 Leena: mm a::m*
*nyökkää
- 14 Outi: sriäpiti hkö teilä paisseti hkö teilä
'leivottiinko teillä paistettiin hkö teillä'
- 15 Leena: no joo joskus joo ei ehkä tiettyinä päivinä fvalttämättäf

Outi kertoo suomenpuhujille karjalaisista perinteistä ja kysyy Leenalta, leivottiinko hänen kodissaan sunnuntaisin (r. 1). Vastauksen asemesta Leena tuo hiljaisesti esille Outin käyttämän karjalaisen sanan ja katsoo ensin kameraan ja sitten Irmaan pyytäen epäsuorasti apua sen sanan selvittämiseen (r. 7). Vaikka Leena ei kohdistakaan epäsuoran avunpyyntönsä Outille, hän

reagoi siihen *aha*-äännähdyksellä osoittaen ongelman ymmärtämistä ja yrittää selittää ongelmallisen sanan käyttäen sen synonyymia, jonka merkityksen voi arvata nojautuen kielten samankaltaisuuteen. Rivillä 9 Leena vastaa Outin synonyymiin nyökkäämällä ja ilmaisemalla epäröintiään. Outi huomaa, että vastaus viipyy ja päättää antaa Leenalle lisää esimerkkiä, minkä jälkeen Leena osoittaa hänelle nyökkäämällä, että ongelma on täysin ratkaistu ja varsinainen keskustelu jatketaan.

Esimerkissä oleva karjalanpuhujan reaktio Leenan puheenvuoroon on verrattavissa edellisessä esimerkissä (7) olevaan reaktioon Juulian avunpyyntöön: molemmissa tapauksissa Outi osoittaa ymmärtävänsä ongelman olevan tuntemattomassa sanan merkityksessä ja alkaa selittää ongelmallista sanaa. Näin ollen, huolimatta siitä, ettei ongelmallista kohtaa ole ilmaistu eksplisiittisesti, karjalaisen sanan toisto ymmärretään fokusoituna avunpyyntönä epäsuoran ongelmanilmaisemien yhteydessä (epäsuorasta avunpyynnöstä lisää alaluvussa 5.1.2.). Kaikki tällaiset aineistossani olevat fokusoidut toistot ovat yhteydessä vielä jonkun epäsuoraan avunpyyntöön, minkä vuoksi niitä ymmärretään fokusoituna avunpyyntönä ja reagoidaan niihin sopivalla tavalla.

Aineistossani fokusoitua avunpyyntöä on 17 ja niitä on enemmän kuin holistisia, mikä osoittaa siihen, vuorovaikutukseen osallistuvat suomenpuhujat ymmärtävät kokonaisuudessaan karjalaisen puhetta melko hyvin ja keskustelussa syntyvät kielelliset ongelmat liittyvät pääsääntöisesti helposti tunnistettaviin yksittäisiin sanoihin tai ilmauksiin, joita voi helposti nostaa esiin ja selvittää.

5.1.2. Epäsuorat avunpyynnöt

Aineistostani löytyy myös esimerkkejä, kun suomenpuhujat käyttävät nonverbaalista viestintää kommunikaatiostrategiana ongelmatilanteen ratkaisemiseksi eli epäsuoraa avunpyyntöä (Faerch & Kasperin sekä Willemsin termeistä). Epäsuora avunpyyntö Faerchin ja Kasperin (1983) mukaan ilmenee katseella, kasvon ilmeellä tai kontekstin odottamisella. Willems (1987) laskee epäsuoriin avunpyyntöihin myös tauot, intonaation muutokset, sanojen venytykset ja epäröivyydet. Huolimatta siitä, että epäsuora avunpyyntö on tavoitettavissa niin Faerch & Kasperilla kuin Willemsillä, se on kuvattu aika vähän. Myöskään Zaman-Zadeh eikä Kuisma käsittele epäsuoria avunpyyntöjä aineistonkeruun menetelmänsä vuoksi. Kuitenkin aineistosta ilmenneiden ilmiöiden mukaan voi havaita muutaman mielenkiintoisen epäsuorien avunpyyntöjen ominaisuuden, jonka pyrin kuvailemaan alla olevien esimerkkien avulla.

Omassa artikkelissaan Zaman-Zadeh (1996:182) mainitsee alaviitteessä, että ilmeillä, eleillä ja asennon muutoksella voi ilmaista ongelman olemassaolon ja nämä nonverbaaliset viestit toimivat keskustelussa tulkintavihjeinä verbaalisten ongelmailmaisimien ohessa tai niiden asemesta. Kuten edellisestä luvusta kävi ilmi, useimmiten epäsuora avunpyyntö ilmenee jonkun toisen kommunikaatiostrategian kanssa ja toimii keskustelussa lisävihjeenä, joka osoittaa ongelman olemassaoloon, minkä voi huomata esimerkin (2) katkelmasta. Siinä esimerkkikatkelmassa voi nähdä, että holistisen avunpyynnön ohessa esiintyy myös muutama epäsuora avunpyyntö. Ongelmavuoroksi muodostuu rivillä 1 Outin vuoro. Vastauksessaan rivillä 2 Leena alkaa venyttää sanoja ja tehdä taukoja sanojen välillä osoittaen Outille keskustelussa olevan ongelma. Lisäksi on syytä huomata informantin puhenopeuden ja äänen voimakkuuden (r. 2): Leena ilmaisee puheenvuoronsa tavallista hiljaisemmin ja hidastaa oman puheensa, mitä taas voi pitää intonaation muutoksina. Leena pyytää apua myös katseella, kohdistuen katseensa ensin Outiin (r. 2) ja sitten Irmaan (r. 3). Kaiken kaikkiaan rivillä 2 Leena käyttää paitsi holistista avunpyyntöä myös noin 5 epäsuoraa avunpyyntöä (sanojen venyttäminen, tauot, intonaation muutokset ja katseet), jotka osoittavat suureen avun tarpeeseen ongelmatilanteen selvittämisessä.

Kuten on jo selvitetty aikaisemmin (ks. esimerkki 2), suuren määrän avunpyyntöjen ilmaisemisesta huolimatta, ongelmatilanteen selvittelyyn käytetään paljon aikaa, koska ongelman lähde ei ole paikannettu. Esimerkissä (2) käytetty holistinen avunpyyntö ei osoita ongelman lähteeseen myöskään ongelman sijaintipaikkaan eivät osoita sanojen venyttäminen, tauot, intonaation muutokset saatikka katseet. Näin ollen voi tehdä yhteenvedon, että epäsuora avunpyyntö voi toimia holistisen avunpyynnön tavoin, sillä se ei osoita ongelman lähteeseen yksiselitteisesti, vaan ongelman olemassaoloon.

Kuitenkin epäsuorien avunpyyntöjen analyysi osoittaa, että riippuen siitä, minkälaisen ongelman ongelmallisen vuoron vastaanottaja kokee (yleisemmän ja vaikeasti tunnistettavan vai yhden ja helposti tunnistettavan), hän voi osoittaa epäsuoralla avunpyynnöllä ongelman lähteen niin yksiselitteisesti, jotta ongelma vuoron tuottaja tulkittaisi ongelman sijaintipaikan oikein ja auttaisi selvittämään sen, kuten näkyy seuraavassa esimerkissä:

Esimerkki (9). Šiämenä

```
01 Outi:      mi on piirakan šia-menä
              'mikä on piirakan täytenä'
→ Leena:     * <mm (.) millanen? (.) *>
              * työntää leukansa eteen, sulkee silmänsä
                                   * avaa silmänsä selkoselälleen,
                                   työntää leukaansa edemmäs
03 Outi:      aa mitä on piirakan *šiäme[ššä tai ši]ämenä
              'aa mitä on piirakan sisällä tai täytenä'
```


lussa on ongelma. Tällaisten epäsuorien avunpyyntöjen määrä on niin suuri, että sitä on melkein mahdotonta laskea, ihminen harvoin pystyy reagoimaan keskustelussa ilmenneeseen ongelmaan vailla eleitä tai ilmeitä. Samoin arkikeskustelussa usein tavoitettava *mitä* pääsääntöisesti ilmaistaan nostettujen kulmakarvojen ja eteen työnnetyn leuan mukaan. Sen takia päätin jättää laskematta epäsuorien avunpyyntöjen määrää kommunikaatiostrategioiden yhteismäärän laskentaan.

Aineistostani löytyy vielä epäsuoria avunpyyntöjä, jotka osoitetaan ilman muita kommunikaatiostrategioita. Niiden määrä on aika vähän, olen laskenut vain 8 tällaista avunpyyntöä. Kaikissa tapauksissa epäsuora avunpyyntö ilmaistaan Outin kysymyksen jälkeen katseella tai kontekstin odottamisella. Karjalanpuhujan reaktion mukaan voi sanoa, että tällaiset nonverbaaliset viestit toimivat ikään kuin holistinen avunpyyntö, kuten näkyy esimerkistä:

Esimerkki (10). Onko šiula čikkuo?

```
01 Outi:      **onko šiula čikkuo?
               'onko sinulla siskoa'
               *osoittaa kädellä Katjan suuntaan
→
02 Outi:      *=Onko šiula ketään čikkuo?
               'onko sinulla ketään siskoa'
→
03 Outi:      čikkuo ta veikkuo
               'siskoa tai veljeä'
04 Katja:     a::, mulla on ee veli hän asuu Lappeenrannassa
05 Outi:      čikkuo ei ole
               'siskoa ei ole'
06 Katja:     *ei ole
               *pudistaa päätään
```

Ongelmalliseksi muodostuu Outin vuoro rivillä 1. Ennen tätä katkelmaa Outi ja Tarja keskustelivat perheestä, minkä jälkeen Outi äkkiä kohdistaa kysymyksensä Katjalle, joka on katsonut häneen koko ajan avosilmin. Outin ensimmäisen ja toisen vuoron välillä on vain sekunnin tauko, mutta Katjan katse ilman muita eleitä saa Outin nopeasti ymmärtämään hänen vuoronsa olevan ongelmallinen ja hän heti korjaa itsensä rivillä 2. Katjan epäsuora avunpyyntö toimii holistisen avunpyynnön tavoin eli se osoittaa ongelman olemassaoloon, muttei paikanna ongelman lähdettä tarkemmin. Lisäksi Outi reagoi siihen ikään kuin holistiseen avunpyyntöön ja ryhtyy tulkitsemaan, mitä on aiheuttanut ongelman, minkä voi havaita tarkastelemalla hänen kysymyksensä: ensin hän toistaa kysymyksen hieman muokkaamalla sitä eli lisäämällä *ketään*-pronominin, mutta jättää kysymyksen muodon samana, siinä ei ole lisäkontekstia, jonka avulla voisi arvata tuntemattoman sanan merkityksen. Toisin sanoen Outi tulkitsee ongelman laajasti joko kuulemis- tai ymmärtämisongelmaksi.

Korjauksen jälkeen Katja esittää toisen epäsuoran avunpyynnön Outille kasvojensa ilmeillä ja kontekstin odottamisella osoittaen, ettei ongelma ratkennut kysymyksen toistolla ja Outi korjaa kysymyksensä toisella tavalla eli lisäämällä *čikko* sanan kollokaation¹ - *veikko* (r. 3), minkä jälkeen Katja ilmaisee ymmärtämistä *aa*-äännähdyksellä ja vastaa kysymykseen.

Esittämistäni esimerkeistä kävi ilmi, että epäsuora avunpyyntö voi toimia tulkinta-vihjeenä ja osoittaa ongelman olemassaoloon joko verbaalisten kommunikaatiostrategioiden mukaan tai vailla niitä. Useimmissa tapauksissa epäsuorat avunpyynnöt osoittavat ongelman olemassaoloon, mutta eivät paikanna ongelman lähdettä ja samoin kuin holistiset avunpyynnöt ne voivat aiheuttaa tulkintaongelmia, sillä ne eivät anna ongelman tuottajalle tietoa siitä, missä ongelma sijaitsee. Kuitenkin esimerkkien tarkka analyysi osoittaa, että ongelman sijaintipaikan tunnistaminen riippuu siitä, minkälaisen ongelman ongelmavuoron vastaanottaja kokee, kuinka hyvin ongelmavuoron tuottaja pystyy tulkitsemaan ja tunnistamaan ongelman vastaanottajan vihjeitä ja kuinka selkeästi ongelmavuoron vastaanottaja viestii siitä. Näin ollen voi sanoa, että tietyissä tapauksissa epäsuoralla avunpyynnöllä voi osoittaa ongelman lähteeseen tarkemmin ja välttää tulkintaongelmia.

5.2. Kohdekieleen pohjautuvat strategiat

Aineistosta nousevista ilmiöistä kävi ilmi, että suomenpuhujat, jotka eivät ole koskaan käyttäneet eikä oppineet karjalaa, pystyvät hyödyntämään puhekumppanin karjalaisia sanoja tai ilmauksia omassa vuorossaan osoittamalla ongelmatilanteen olevan ratkaistu. He käyttävät omassa puheessaan myös karjalan kielelle tyypillisiä ominaisuuksia, erityisesti fonologisia piirteitä ja pystyvät ääntämään suomalaisia sanoja karjalan kielen tavoin (esimerkiksi käyttämällä *suhu-s:tä*), mikä osoittaa, että vuorovaikutuksessa karjalaisen kanssa he alkavat jo hahmottaa karjalan kielisysteemin rakennetta ja ottaa sen haltuun.

Informantit käyttävät omissa vuoroissaan karjalaisia sanoja varmistaakseen ymmärtäneensä puhekumppania oikein tai osoittimena siitä, että ongelma on ratkaistu ja tuntemattoman sanan merkitys on ymmärretty. Tällaiset tapaukset, joissa suomenpuhujat lainaavat omiin vuoroihin karjalaisia sanoja tai yrittävät käyttää suomalaisia sanoja karjalan kielen tavoin päättin yhdistää yhteen ryhmään nimellä Kohdekieleen pohjautuvat strategiat. Kohdekielellä tarkoitan omassa työssäni sitä kieltä, jota suomenpuhujat yrittävät ymmärtää eli karjalaa ja tässä alaluvussa kuvaamani strategiat, joita he käyttävät pohjautuvat karjalan kieleen. Seuraavaksi kuvaan tarkemmin kukin strategia esimerkkeineen.

¹ Vähintään kahdesta sanasta koostuva yhdistelmä, joissa sanoilla on lähinnä merkityksensä perusteella taipumus esiintyä yhdessä. (Tieteen termipankki)

5.2.1. Kohdekielistäminen

Aineistostani löytyy yksi tapaus, kun suomenkielinen puhuja muuntaa käyttämänsä ilmauksen karjalaisemmaksi. Samanlaisia tapauksia esiintyy vieraan kielen alkeisoppijoiden kommunikaatiostrategioita tarkastelleilla Faerchilla & Kasperilla (1980) sekä Williamsilla (1987), joiden mukaan sanojen omasta kielestään lainaamista ja muokkaamista niitä kohdekielisesti äännettynä kutsutaan kohdekielistämiseksi. Tutkimukseni kannalta kohdekielenä esiintyy karjala ja yksi suomenkielinen puhuja käyttää kohdekielistämistä strategiana varmistaa ymmärtäneen karjalankielisen puhekumppania oikein, mikä näkyy seuraavasta esimerkistä:

Esimerkki (11) Opaštuoja

- 01 Outi: no mie nyt omakši huviksi käyn opaštumašša viron kieltä
'no minä nyt omaksi huviksi käyn oppimassa viron kieltä'
- 02 Julia: aha, *okei
*hymyilee
- 03 Outi: eestin kieltä
- 04 Julia: *mhm.
*nyökkää ja hymyilee
- 05 Outi: ja se on miula ihan joka to-ta:: amm toini arki-
'ja se on minulla ihan tota amm toinen arki-'
- 06 Julia: mutta se on hauskaa
- 07 Outi: mhm?
- 08 Julia: mikään ei ole niin hauskaa kuin kielten opettaminen
- 09 Outi: mm. aa no: mie en ole viron kielen opaštaja
'mhm. aa no minä en ole viron kielen opettaja'
- 10 mie olen viron kielen opaštuoja (.)
'minä olen viron kielen oppija'
- 11 Julia: *MIKÄ
*kallistuu vähän eteenpäin ja rytisee kulmiaan
- 12 Outi: he [heh]
- 13 Julia: [A:I::]*HA HA mua on hämätti
*taputtaa käsiään
- 14 Outi: mm.
- 15 Julia: *opaštuoja.
* kallistaa päätään hieman alaspäin katsoen Outiin
- 16 Outi: *mie olen *opaštuoja
'minä olen oppija'
*nyökkää *J nostaa hieman päätään
- 17 Julia: *šua opaštetaan
*iskee silmiään ja kallistaa päätään katsoen Outiin
- 18 Outi: ni[in]kyllä
- 19 Julia: NO [NII::N]
- 20 Outi: milma opaššetah viron kiele[h]
'minulle opetetaan viron kieltä'
- 21 Julia: [aha]a

Outi ja Julia keskustelivat vapaa-ajan tekemisestä. Outi kertoo, että omaksi huviksi on aloittanut viron kielen oppimisen. Julia vahvistaa ymmärtäneensä (r. 2) *aha-* ja *okei-* partikkelilla.

Outi korjaa puheensa lisäämällä viron kielen synonyymien, johon Julia reagoi *mhm*-äännähdyksellä ja nyökkäämällä taas osoittaa ymmärtäneensä Outin seuraavakin vuoroa. Tuntuu siltä, että keskustelu sujuu vaivatta ja suomenpuhujaa ymmärtää, mitä Outi sanoo.

Rivillä 5 Outi kertoo, milloin hän käy oppimassa viroa, johon Julia vastaa odotuksenmukaisesti, mutta seuraavalla rivillä hän korjaa vuoronsa täsmentämällä pitävän kielten opettamista hauskana (r. 8). Julian puheenvuorosta näkyy, että se on erilinjainen suhteessa Outin vuoroon, mikä tarkoittaa, että hänen vuoronsa tuntuu huonosti sopivan kontekstiin ja saattaa johtaa ongelmatilanteeseen vuorovaikutuksessa (Lehtimä & Kotilainen 2019: 6). Toisin sanoen erilinjaisuus osoittaa siihen, että jotakin Outin vuorosta Julia on ymmärtänyt väärin, mikä on johtanut ongelmatilanteeseen.

Ennen esimerkkikatkelmaa Outi kertoi Julialle olevansa karjalan kielen opettaja. On mahdollista, että Julia on ymmärtänyt, että Outi käy opettamassa viroakin. Outi huomaa ongelman ilmaisemalla laskevalla intonaatiolla *mm*-partikkelilla ja päättää kontrastoimalla käyttäen kaksi toistensa vastakohta olevaa sanaa esimerkkilauseessa painottaen niissä olevia vokaaleja, jotta Julia ymmärsi sanojen välillä olevan merkityseron (r. 9 ja 10) ja sen kautta, mitä voi tarkoittaa hänen käyttämänsä *käydä opaštumašša* jos ei “käydä opettamassa”.

Julia osoittaa ymmärtämistä kovalla äänellä ilmaistulla *ai*-äännähdyksellä ja taputtamalla käsiään, ja tarkistaakseen ymmärtäneensä karjalanpuhujaa oikein, hän lainaa omaan vuoroonsa Outin sanan *opaštujä* (r. 15). Sen lisäksi Julia näyttää Outille kehollisin keinoin pyytävänsä vahvistusta ongelmasanan ymmärtämiseen. Sitä koodinvaihtoa voi pitää ymmärrystä osoittavana ymmärrysehdokkaana, jota käsittelen tarkemmin alaluvussa 5.3.2.

Vaikka Outi vahvistaa Julian tarkistusta nyökkäämällä ja toistamalla edellisen vuoronsa (r. 16), Julia käyttää kohdekielistämistä (r. 17) taas täsmentääkseen olettamuksensa.

Omassa vuorossaan Julia muokkaa suomen sanoja *sua opetetaan* karjalan kielen tavoin hyödyntämällä Outin käyttämiä ilmauksia rivillä 1 ja 10 mallina. Julian muodostama muoto on kaukana karjalan vastineesta (*šilma opaštamah*), mutta kuitenkin osoittaa, että keskustelun puolella tunnissa karjalanpuhujan kanssa, hänellä on syntynyt käsitys, millainen karjalan kieli on. Nojautuen hänen ilmauksensa voi olettaa, että hänestä karjalassa sanat muodostetaan samalla tavalla kuin suomessa, mutta *s* äänteen asemesta käytetään *suhu-s*:tä.

Huomionarvoista on se, että sanoessaan ilmaisun karjalaisen tavoin (r. 17), Julia iskee silmiään, mikä tuo hänen vuorolle leikillisen sävyn. Sitä eletteä kohdekielistämisen yhteydessä voi pitää osoittimena siihen, että suomenpuhujaa yrittää käyttää kieltä leikillisesti muodostaen karjalaisia sanoja. Näin ollen voi sanoa, että ilman karjalan opintoja vaan nojautu-

malla puheikumppanin puheeseen ja kielten samankaltaisuuteen suomenpuhujat pystyvät käyttämään karjalan kielen ominaisia piirteitä omissa vuoroissaan, mikä voisi luoda pohjan ei vain karjalan ymmärtämiseen, mutta myös sen omaksumiseen.

5.2.2. Koodinvaihto

Aineistostani löytyy vielä 2 tapausta, kun suomenpuhujat lainaavat omaan vuoroonsa Outin käyttämiä karjalaisia sanoja eli hyödyntävät keskustelussa karjalaisen kanssa koodinvaihtoa.

Koodinvaihdolla kommunikaatiostrategiana tarkoitetaan sitä, että kommunikointitilanteeseen osallistuva henkilö (jolla on puutteellinen kielitaito) vaihtaa kielen keskustelun kuluessa johonkin toiseen, tullakseen ymmärretyksi ja paikatakseen näin kielitaitonsa puutteita (Kalliokoski 2009: 313). Tällainen määritelmä sopii hyvin tilanteeseen, kun vieraan kielen alkeisoppija käyttää toista kieltä *lingua francana* selvittääkseen kielellisestä ongelmatilanteesta, mutta oman tutkimuksen kannalta, kun suomenpuhujat käyttävät *suomea* ja ilman erillistä *lingua francaa* pystyvät ymmärtämään karjalaa nojautuen kielten samankaltaisuuteen, koodinvaihdolla kohdekielille on selvästi jokin muu tarkoitus ja sitä käytetään jonakin toisena strategiana.

Koodinvaihtoa tutkimut Gumperz (1982) korostaa, että koodinvaihtoa voi käyttää kontekstivihjeenä, joka signaloi kuulijalle erilaisia muutoksia vuorovaikutuksellisessa kontekstissa puhenopeuden, äänensävyyn tai intonaation rinnalla. Kontekstivihjeillä voidaan merkitä muutosta näkökulmassa (esimerkiksi oma vs. vieras näkökulma), puhujan suhtautumisessa ja sävyssä (esimerkiksi vakava vs. leikittelevä) tai puhetoiminnossa (esimerkiksi referoinnin aloittaminen) (Frick 2003: 55). Toisin sanoen, vuorovaikutuksessa koodinvaihdolla voi olla muita eri funktioita paitsi kielitaidon puutteellisen paikantamista. Omassa pro gradu -tutkielmassaan Frick (2003) havainnoi, että koodinvaihto voi toimia vuorovaikutuksessa toisten sanojen referoinnin, huumorin, oman näkökulman muutoksen tai korostamisen merkitsijänä. Olen havainnut, että aineistossani olevat koodinvaihtoesimerkit toimivat juuri kontekstivihjeinä, mikä näkyy seuraavasta esimerkistä:

Esimerkki (12) Punukku

- 01 Outi: onko siula punukkua
 'onko sinulla lapsenlapsia'
02 Julia: en osaa sa[noa (.)mi]kä se on
03 Outi: [sie kyllä] olet nuo::ri na::ini
 'sinä kyllä olet nuori nainen'
04 naverno siula ei ole punukkua
 'varmaankaan sinulla ei ole lapsenlapsia'
05 mutta siun muamolla on

06 kaksi punukkua ja ne ollah ne siun pojat
'mutta sinun äidillä on ainakin'
'kaksi lapsenlasta ja ne ovat sinun pojat'

07 Julia: a::i (.)niitä

08 Outi: *mhm.
*nyökkää

09 Julia: ei [ei]ole omat vielä olleet niin pienet

10 Outi: *['ei°]
*nyökkää

→ Julia: varmaan ei koskaan tulekaan [punuk[kuaɸ*
12 Outi: [he heh he
13 Julia: mä olen [niin vanha et en näh[dä-
14 Outi: [*joo
*nyökkää ja hymyilee

→ Julia: en ehdi nähdä [mitään punukkua [he heh

Esimerkkikatkelmasta voi huomata, että käytetyllä koodinvaihdolla on selvästi ironinen tai huumorin sävy. Julia lainaa Outin käyttämää karjalaisen sanaa *punukkua* kaksi kertaa (r. 11 ja 15). Molemmissa tapauksissa koodinvaihto toimii huumorin tai ironian merkitsijänä. Frickin (2003: 82) mukaan huumoria merkitsevää koodinvaihtoa tukee nauru tai liioittelevan ironinen sanavalinta, mikä näkyy esimerkistä, kun rivillä 11 Julia käyttää *punukkua*-sanaa hymyillen ja rivillä 15, koska puheenvuoronsa jälkeen hän alkaa nauraa. Rivillä 13 ja 15 käytettyä sanavalintaa *niin vanha, en ehdi nähdä mitään punukkua* voi pitää liioittelevan ironisena verrattuna esimerkiksi Outin sanomaansa rivillä 3. Lisäksi Outin nauru rivillä 12 osoittaa siihen, että hänkin tulkitsee Julian käyttämää vaihtelua huumorin merkitsijänä. Myös Frick (mts.) toteaa, että huumorin funktiossa käytettyä koodinvaihtoa paljastaa kuulijan naurureaktio.

Seuraavassa esimerkkikatkelmassa Julia käyttää karjalaista sanaa eri kontekstivihjeinä:

Esimerkki (13) Äijän

01 Outi: onko teillä äijän aa kamarie
'montako kamaria teillä on'
02 Julia: sitä mä en tiedä mikä on äijän kamarie.
03 Outi: aha onko teillä äijän huonehie vai yksi huoneh ta keittiö
'aha onko teillä paljon huoneita vai yksi huone ja keittiö'
04 onko teillä aa * he hehe
'onko teillä aa he hehe'
*hieroo käsiään
05 Julia: mä osaan sanoa että meillä on makuuhuone ja olohuone
06 Outi: mhm.
07 Julia: mutta mutta äijän huone on silti edelle[en
08 Outi: [mhm]
09 Julia: arvoituksellinen sana
10 Outi: aa no tota mm mitein mie nyt šen *šelittäišin siula
'aa no tota mm miten minä nyt sen selittäisin sinulle'
* hieroo kädellä päätään
11 kyllä mie he:lpošti (-)šie on varmašti ihan heti tota (.)
'kyllä minä helposti (-) sinä on varmasti ihan heti tota'
12 tänäpäianä on äijän *päivä paistuu

omassa vastauksessaan Julia käyttää *sitten*-adverbia osoittaen päätelmään, jota hän ilmaisee vastauksessaan (*ei ole kovin äijän huoneita*).

On syytä kuitenkin huomata, että koodinvaihtoa kontekstivihjeenä tutkineet Gumperz (1982), Kalliokoski (1995) ja Frick (2003) ovat keskittyneet tapauksiin, jolloin kaksikieliset ihmiset, jotka käyttävät aktiivisesti molemmat kielensä arkielämässä vaihtavat koodia. Minun tapauksessa informantit, jotka eivät ole koskaan puhuneet karjalanpuhujan kanssa ryhtyvät lainaamaan lähisukukielen sanoja eli se tapaus on verrattavissa siihen, miten kaksikielisessä vuorovaikutuksessa ihminen alkaa oppia vierasta kieltä: lainaamalla toisen kielen aineksia omaan puheeseen.

Mielenkiintoista on se, että sanat esimerkissä (12) ja (13), jotka informantit käyttivät omassa vuorossaan koodinvaihtoina, olivat olleet heille alun perin ongelmallisia ymmärtämisen kannalta. Koska koodinvaihdon käyttäminen kontekstivihjeenä aina signaloi kuulijalle puheen kontekstin muutoksesta ja luo kontrastin aikaisemman ja paraikaisen puheen välille (Kalliokoski 1995: 3), voi sanoa, että tässä tapauksessa koodinvaihdon käyttäminen toimii myös sellaisena kommunikaatiostrategiana, jolla karjalanpuhujalle osoitetaan siihen muutokseen, että ennen tuntematon sana nyt on selvitetty ja myös otettu käyttöön.

5.3. Ymmärrysehdokkaat

Kuten edellisistä esimerkeistä kävi ilmi, vuorovaikutukseen osallistuja voi monella eri tavalla pyytää apua ymmärtämisongelman ylittämiseksi, mutta osallistujan on osoitettava aiemmalle puhujalle, että tämän ilmauksessaan on ymmärtämisongelma, joka vaatii selvennystä. Näin ollen aiempi puhuja rupeaa korjaamaan omaa vuoroansa tarjoamalla erilaisia vaihtoehtoja ongelman ratkaisemiseksi, kunnes ymmärtämisongelma selkiydy sen kokevalle vuorovaikutuksen osallistujalle.

Kuitenkin vaihtoehtoisesti ongelman kokeva vuorovaikutuksen osallistuja, joka ei ole varma jostakin edellä sanotusta, voi itse lähteä selvittämään ongelmaa esittämällä oman tulkintansa lausumasta. Toisin sanoen hän itse tarjoaa ongelmallisen sanan omia tulkintojaan edellisen puhujan vahvistettavaksi. (Kurahila & Lindholm 2016: 264.) Aineistostani löytyi yhteensä 55 tapausta, jolloin ongelmatilanteissa suomenpuhujat ovat ilmaisseet omaa ymmärrystä tai tulkitsemista keinona ongelmasanan tai -lausuman selvittämiseksi. Tällaiset tapaukset olen laskenut ryhmään ymmärrysehdokkaat, jotka havainnollistavat, miten suomenpuhujat nojautuen suomen kieleen sekä omiin tietoihinsa ja kykyynsä yrittävät tulkita kohdekieltä eli karjalaa ja esittävät omia tulkintojaan karjalanpuhujan hyväksyttäväksi tai korjattavaksi.

Ymmärrysehdokkaita on tutkittu eri tavoin ja samoin ymmärrysehdokkaan termi ei ole yksiselitteinen ja yleensä sen määritelmä riippuu siitä, mitä tietyssä tutkimuksessa käsitellään. Useimmiten niitä pidetään korjauksen aloittamiskeinoina, jotka osoittavat hyvin tarkasti sen, mikä edeltävässä vuorossa on ongelmallista. Omassa tutkimuksessani nojaan Schegloffin, Jefferssonin ja Sacksin (1977: 369) määritelmään, jonka mukaan ymmärrysehdokkaat esittävät ongelmakohdan mahdollisen ymmärryksen, joka ongelman tuottaja voi vahvistaa tai kumota.

Monet tutkijat ovat jaotelleet ymmärrysehdokkaat sen mukaan, millaisten ongelmien ratkomiseen niitä käytetään. Esimerkiksi Lilja (2010), joka on tutkinut ymmärrysehdokkaita toisen aloittamina korjausjaksoina kakkoskielisissä keskusteluissa erittelee ymmärrysehdokkaat kahteen ryhmään: ymmärrysehdokkaat, joilla tarkennetaan viittaussuhteita, ja ymmärrysehdokkaat, joita käytetään kannanotto- ja kerrontasekvensseissä. Sen lisäksi hän käsittelee ymmärrysehdokkaiden ohella ymmärrystä osoittavia korjausaloitteita, joista kirjoitan tarkemmin alaluvussa 5.3.2.

Samoin ymmärrysehdokkaita tutkinut Kurhila (2006) jakaa niitä sen perusteella, mikä on ymmärrysehdokasvuoron suhde edeltäviin vuoroihin. Omassa tutkimuksessaan Kurhila jakaa ymmärrysehdokkaat kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat edeltävän puheen uudelleenmuotoilut eli parafraasit (*paraphrasing candidate understanding*), jotka osoittavat ymmärrystä tai tunnistamista. Toiseen ryhmään kuuluvat epävarmoiksi merkityt ymmärrysehdokkaat (*uncertainty-marked candidate understandings*), jotka sisältävät jokin epävarmuuden merkki, kuten *ko/kö*-kysymyspartikkelin, nousevan sävelkulun tai *siis* tai *vai* -partikkelin. Kolmannen ryhmän Kurhilan aineiston ymmärrysehdokkaista muodostavat täydentävät ymmärrysehdokkaat (*completing candidate understanding*), jotka täydentävät edellisen vuoron aihetta.

Edellisten lisäksi on syytä vielä mainita, että Willems (1987) on käsitellyt ymmärrysehdokkaita muistuttavia ilmiöitä kommunikaatiostrategioiden näkökulmasta ja antanut niille nimen tarkistuskysymykset (*checking questions*). Mutta niihin kuuluu vain ongelman kokevien esittelemät *tarkoitatko*-kysymykset (*do you mean-questions*), mikä oman ymmärrysehdokkaiden analyysini kannalta tuntuu liian kapealta. Vaikka suurin ryhmä aineistossani olevista ymmärrysehdokkaista vastaa lähinnä niitä ilmauksia, jotka hän on tutkinut, katson laajemmin niihin vuoroihin, joissa suomenpuhujat ovat hakeneet tarkistusta karjalanpuhujalta ja niihin paitsi *tarkoitatko*-kysymyksestä alkavat vuorot olen liittänyt muitakin vuoroja (tarkemmin alaluvussa 5.3.1.).

5.3.1. Tarkistusta hakevat ymmärrysehdokkaat

Esimerkki (14) Muššikkah

39

→ Tarja:

onko [se mustikk]- aa mustikka

Ennen esimerkikikatkelmaa Outi, Katja ja Tarja puhuivat kesämökistä, Katja kertoi poimivan sienä mökillä viime viikonloppuna. Tarjakin mainitsi, että joskus käy poikaystävän kanssa mökille, minkä jälkeen Outi kysyi, käykö hän poimimassa mustikoita, minkä jälkeen Tarja esittää rivillä 2, 6 ja 10 *onko*-alkavan ymmärrysehdoikkaansa selvittääkseen ongelmalliseksi tuntuvan sanan *muššikkah* (*mustikoita*). Esimerkistä näkyy, että Outi kumoo Tarjan esittämän rivillä 2 ensimmäisen ymmärrysehdoikkaan ilmaisten, ettei hänen ymmärrysehdoikkaansa sovi keskustelun kontekstiin ja selittää ongelmasanan palauttamalla hänet keskustelun aiheeseen. Sen jälkeen Outi kertoo, mitä hän poimii mökillä ja osoittaa samalla kättään Katjan suuntaan, joka juuri ennen sitä esimerkikikatkelmaa mainitsi poimivansa valkosienä. Sen jälkeen Tarja esittää toisen ymmärrysehdoikkaan, jonka Outi hyväksyy *nii*-partikkelilla, mutta toistaa vielä ongelmasanan, minkä merkityksen arvaa Katja rivillä 8 esittäen sanan ymmärrystä *aa*-partikkelilla ja toistamalla karjalaisen sanan. Sen jälkeen Outi vahvistaa Katjan ymmärrystä osoittavan ymmärrysehdoikkaan *nii*-partikkelilla ja Tarja vielä tarkistaa omaa ymmärrystä *onko se*-ilmauksella, mutta keskeyttää ja samassa vuorossa heti osoittaa ymmärrystä sanomalla ongelmasanan suomeksi, minkä jälkeen varsinainen keskustelu jatkuu. Kaikki Tarjan ilmaisemat ymmärrysehdoikkaat alkavat kysymyksestä *onko*, joka pakottaa ongelmavuoron tuottajan tarkistamaan suomenpuhujan esittämän ymmärrysehdoikkaan.

Joskus aineistosta löytyy ymmärrysehdoikasuoroja, jotka eivät sisällä verbikysymystä, kuten edellisessä esimerkikikatkelmassa, mutta kuitenkin niiden tarkistusta hakeva tehtävä näkyy vuorossa olevien interrogatiivisuutta ilmaisevien aineiden tai tarkistusta hakevien partikkeleiden avulla:

Esimerkki (15) Varajat

- 01 Outi: no mitä šiiivattua *šie varajat?
'no mitä eläintä sinä pelkäät'
*katsoo I suuntaan
- Leena: *hm (.) *pelkään siis? (.)
*nostaa päätään ylös
*katso ensin I suuntaan ja sitten kääntää katseensa O suuntaan
- 03 Outi: *hyvä
*nyökkää
- 04 Leena: no en mä varsinaisesti pelkää -

Ennen esimerkikikatkelmaa Outi ja Leena puhuivat eläimistä ja Leena kertoi, mistä eläimistä hän tykkää, seuraavaksi Outi kysyi, mitä eläimiä hän pelkää. Esimerkistä voi havaita, että Leena esittää ymmärrysehdoikkaan, joka koostuu vain yhdestä sanasta ja edellisestä vuorosta

tehdystä päättelyä osoittavan *šiš*-partikkelista. Myös ongelmavuorossa oleva suomenpuhujalle yleensä tuntematon karjalainen sana *šiivattu* on jo selvitetty edellisissä vuoroissa ja tässä voi päätellä, että rivillä 1 Outin esittämässä vuorossa ongelmatilanteeseen johtaa vain verbi *varajat* (*pelkää*), jonka rivillä 2 Leena muotoilee minä-muotoon (*pelkään*) antamalla sille oman tulkinnan eli hän ilmaisee, mitä hänen mielestä karjalan kielen sana voi tarkoittaa suomeksi ja esittää sen tulkinnan Outille tarkistettavaksi. Lisäksi ennen vastausta hän pitää tauon, nostaa hetkeksi pään ylös ilmaisemalla mietiskelyä ja sitten vastatessa kysymykseen laskee päänsä alas ja nostaa kulmakarvansa kääntäen katseensa ensin Irman ja sitten Outin suuntaan hakien oman päätelmänsä tarkistusta. Kun Outi vahvistaa Leenan ymmärrysehdokkaan, hän vastaa kysymykseen ja varsinainen keskustelu jatkuu.

Aineistostani löytyi vielä yksi esimerkki, jossa ymmärrysehdokkaalla tarkennetaan kysymystä. Havainnollistaakseni tarkennusta hakevaa ymmärrysehdokasta vertailen sen samankäoiseen esimerkkiin, jossa ymmärrysehdokkaalla haetaan tarkistusta:

Esimerkki (17) Boikkuo vai hil`l`äni

- 01 Outi: oletko šie muuten boikkuo ihmini
'oletko sinä muuten aktiivinen ihminen'
- 02 Katja: *(0.3)
*katsoo Outiin, kipristelee silmiään, kääntää päätään, hymyilee
- 03 Outi: aah oletko boikkuo vai hil`l`äni paremmin
'aah oletko aktiivinen vai hiljainen paremmin'
- Katja: *(.) niinku aktiivinen vai hillanen
*katsoo O ja nostaen kulmakarvansa
- 05 Outi: *nii
*nyökkää

Esimerkki (18) mitä šie ruat?

- 01 Outi: mitäpä šie ruat netalin loppuna
'mitä sinä teet viikonloppuna'
- Irma: niinku yleensäki?
- 03: Outi: *mm
*nyökkää

Ensimmäisessä esimerkkitarkkelmassa (17) voi havaita ongelmatilanteen johtuvan karjalan sanasta *boikkuo* (*aktiivinen*), joka estää kysymyksen ymmärtämistä. Outin kysymyksen jälkeen Katja ensin hakee avunpyyntöä eleillään: hän katsoo karjalanpuhujaan, siristää silmiään ja hymyillen vähän kääntää päätään sivuun. Toisin sanoen pitkä tauko ja hänen eleensä osoittavat, ettei hän ymmärtänyt kysymystä. Seuraavalla rivillä Outi toistaa kysymyksen vähän muokkaamalla sitä, hän lisää ongelmasanan vastakohdan omaan vuoroonsa. Tämän jälkeen Katja esittää ymmärrysehdokkaan, jonka Outi hyväksyy. Näin varsinainen keskustelu pääsee jatkumaan.

Esimerkkikatkelmassa (18) mielenkiintoista on se, että Irman ymmärrysehdokas ei viittaa ongelmasanaan eikä edellisessä vuorossa ole ongelmalliseksi muodostunutta sanaa tai kohtaa karjalan ymmärtämisen kannalta verrattuna ensimmäiseen esimerkkiin (*niinku yleensä vs. niinku aktiivinen vai hilläinen*). Lisäksi ennen katkelmaa *netali*-sana on jo selvitetty, joten se tuntuu olevan tuttu suomenpuhujalle. Voi sanoa, että rivillä 1 esitetty vuoro tuntuu suomenpuhujalle ongelmalliselta vain siksi, ettei ole esitetty, kysytäänkö suomenpuhujalta, konkreettisesta viikonlopusta vai yleensä vapaa-ajan viettämisestä viikonloppuisin, mikä antaa ymmärtää, että ymmärrysehdokkaalla Irma ei hae tarkistusta asiaan, joka on eksplikoitu ongelmavuorossa vaan tarkentaa, viittaako kysymys siihen, mitä hän tekee tänä viikonloppuna vai yleensä viikonloppuisin.

Haakanan ym. (2016: 276) mukaan tällaiset tarkennusta hakevat ymmärrysehdokasvuorot sopisivat usein lähes suoraan syntaktiseksi jatkoksi ongelmavuorolle, ja ne tavallisesti sijoittuvat heti ongelmailmausta seuraavaan vuoroon. Sekä ykköskielisille että kakkoskielille keskusteluille ei ole harvinaista, että ymmärrysehdokkaalla haetaan tarkennusta, sillä Liljankin aineistosta löytyy monta tällaista esimerkkiä. Omassa aineistossa on kuitenkin vain yksi tapaus, jossa ymmärrysehdokkaalla haetaan tarkennusta. Tämä voi kertoa siitä, että suomenpuhujat törmäävät useimmiten ymmärtämisongelmiin, joille he hakevat ymmärrysehdokkailla tarkistusta, eikä ongelmiin, jotka johtavat tarkennusta pyytävään kysymykseen.

5.3.2. Ymmärrystä osoittavat ymmärrysehdokkaat

Aineistostani löytyi myös paljon ymmärrystä osoittavia vuoroja, jotka katson omassa tutkimuksessani osana ymmärrysehdokkaita. Yleensä ymmärrystä osoittavat vuorot ovat melkein samankaltaisia kuin esimerkiksi edellisessä alaluvussa käsittelemäni tarkistusta hakevat ymmärrysehdokkaat. Yhteistä niiden välillä on se, että niillä suomenpuhujat ilmaisevat edellisen vuoron mahdollista ymmärrystä, mutta eroa on siinä, että ymmärrystä osoittavat vuorot on tavallisesti muotoiltu deklaratiiveiksi ja kauttaaltaan varmemmiksi: niissä ei esiinny kysyvyyttä signaloivaa elementtiä, sävelkulkua eikä elettä. Sen sijaan niihin vuoroihin saattaa liittyä jokin ymmärrystä osoittava partikkeli kuten *aha* tai *aa* tai ymmärrystä viestittää non-verbaalisesti jollakin toisella tavalla, kuten nyökkäyksellä. Tällaisia vuoroja käytetään keinona ilmaista yhteistä ymmärrystä eikä niillä kutsuta toista puhujaa tarkistamaan vuorossa esitettyä tulkintaa (Lilja 2010: 144). Toisin sanoen ne eivät vaadi toisen puhujan vahvistusta ja ovat keskustelussa vain ymmärtämisen osoittamista varten. Seuraavaksi siirryn esittämään muutamalla aineistoesimerkillä ymmärrystä osoittavia vuoroja:

Esimerkki (20) Ketä šie armaššat?

- 01 Outi: ketä šie armaššat omašša elokšešša
'ketä sinä rakastat omassa elämässä'
02 Anna: (.) mm ilmeisesti tarkoittaa arvostamista suomeksi? tai - (.)
03 Outi: vot mie armaššan omua perehettä-
'no minä rakastan omaa perhettä'
→Anna: *rakasta::n
*nyökkää ja hymyilee

Katkelmassa voi havaita sekä tarkistusta hakevan että ymmärtämistä osoitettavan vuoron, joita voi vertailla toisiinsa. Rivillä 2 ilmaisemalla ymmärrysehdokkaalla Anna hakee oman tulkinnan tarkistusta Outilta, siihen osoittaa kysyvä intonaatio sekä vaihtoehtoista mahdollisuutta ilmaiseva *tai*-partikkeli (Kielitoimiston ohjepankki). Myös on vielä otettava huomioon, että *tai*-partikkeli sijaitsee vuoron lopussa, mikä tekee rajallisen vastaamismahdollisuuden tarjoavasta vaihtoehtokysymyksestä avoimen eli se tuo ilmaukseen implikaation “vai miten sana oikeastaan tarkoittaa” (VISK §1700), mutta Anna keskeytyy ymmärrysehdokasvuoronsa antamatta toista vaihtoehtoa ja näin ollen siirtää puheenvuoron karjalanpuhujalle, jotta tämä vahvistaisi hänen tulkintansa. Raevaaran (1993: 145) mukaan tällaiset myöntömuotoiset vaihtoehtokysymykset, jotka eivät sisällä negatiivista polaarisuuselementtiä (kuten tässä esimerkikikatkelmassa: *mitään*) preferoivat myönteistä vastausta. Tässä tapauksessa selvästi näkyy, että omalla ymmärrysehdokkaalla Anna kutsuu Outia osallistumaan ymmärrysehdokasvuoron korjaamiseen. Toinen ymmärrysehdokas (r. 4) verrattuna ensimmäiseen ei vaadi tulkinnan tarkistamista, sen Anna esittää suomeksi nyökkäämällä ja hymyilemällä. Hänen vuoronsa näyttää olevan deklaratiivinen ja osoittaa enemmän ongelmasanan ymmärtämistä eikä tarkistusta. Tällainen vuoro ei pakota Outia vahvistamaan sitä ja sen jälkeen varsinaista keskustelua voi jatkaa.

Aineistossani olevissa ymmärrystä osoittavissa vuoroissa myös usein esiintyy jokin edeltävän vuoron perusteella tehty päättelyä ilmaiseva partikkeli, kuten *varmasti*, *ilmeisesti* ja muiden vuorossa olevien ymmärrystä osoittavien elementtien yhteydessä vahvistaa vuoron osoittavan ymmärrystä, kuten näkyy seuraavassa esimerkikikatkelmassa:

Esimerkki (21) Miššä šie ruavoit?

- 01 Outi: no käytkö šie ruatoh
'käytkö sinä töissä'
02 Anna: * (.)
*katsoo O
03 Outi: toiččihän opaštujat opaššutah ta niise ruatah
'joskus opiskelijat opiskelevat ja myös ovat töissä'
04 nii onko šiula šemmošta ruatoa
'nii onko sinulla semmoista töitä'
05 Anna: (.)

Ennen keskustelukatkelmaa Anna tutustui Outiin ja kertoi vähän omasta opiskelustaan yliopistossa, minkä jälkeen karjalanpuhuja kysyi, käykö hän töissä. Tässä esimerkkikatkelmassa ongelmalliseksi sanaksi muodostuu sana *ruato* (*työ, työpaikka*). Rivillä 2 Anna ilmaisee epäsuoran avunpyynnön Outille, minkä jälkeen Outi yrittää selittää ongelmasanan antamalla Annalle lisää kontekstia. Rivillä 7 Anna ilmaisee ymmärrystä *aha-* ja *okei-*partikkelilla, esittää ymmärrysehdokkaansa ja lisää vielä tauon jälkeen edellisten vuorojen pohjalta tehtyä päätelyä ilmaiseva *ilmeisesti*-partikkelin. Tässä esimerkkikatkelmassa on vielä mielenkiintoista se, että rivillä 8 Outin ilmaisema *mm*-partikkeli voi osoittaa sekä kuulolla oloa että Annan ymmärrysehdokkaan vahvistusta, mikä voi liittyä karjalanpuhujan opettajan rooliinsa. Kuitenkin selvästi näkyy, että Annan ymmärrystä osoittava vuoro ei itsessään hae tarkistusta, vaan sillä hän näyttää ongelmasanan tulleen hänelle selvitetynsi.

Esimerkki (22) Eilen söin

44

04 aa tota no mitäš myö ruatamo no meilä
 'aa tota no mitäs me teimme no meillä'
 05 oli mujehta myö paistamo niitä mujehie
 'oli muikkuja me paistimme niitä muikkuja'
 06 kun oli ylen ylen lämmin šoma päivä
 'kun oli ylen ylen lämmin kaunis päivä'
 07 ni myö paistamo mujehie ihan pihalla
 'ni me paistimme muikkuja ihan pihalla'
 08 ta mitäpä šie *ruavoit eklein
 'ta mitäpä sinä teit eilen'
 *Anna nyökkää ja avaa suunsa
 → Anna: *↑eilen söin* (.) *no mitäpäš mä eilein söin (.)
 *nyökkää *kipristää kulmakarvansa
 *O nyökkää
 10 mm tota mä en edes muista enää
 11 miten toi on mahdollista heheh
 12 Outi: aha no šyömini on niise ruato mutta
 'aha no syöminen on myös työ mutta'
 13 ruatua voit vaikka mitä (---)
 'tehdä voit vaikka mitä'
 14 Anna: aa oke:i
 15 Outi: no mitäpä šie ruavoit?
 'no mitäpä sinä teit'
 16 Anna: me käytiin miehen kanssa vanhempien luona

Ensin rivillä 1 Outi esittää kysymyksensä Annalle, minkä jälkeen muodostuu epäsuora avunpyyntö. Sitten karjalanpuhujat alkavat kertoa itsestään, Outi kertoi, mitä hän teki eilen ja rivillä 3 mainitsee, että hänellä oli vieraita, joiden kanssa paistettiin ja syöttiin muikkuja, mikä varmaan johtui sitten väärään ymmärtämiseen. Rivillä 8 kun Outi kysyy Annalta saman kysymyksen, suomenpuhujat ilmaisee nyökkäyksellä kysymyksen ymmärtämistä ja valmiutta vastaamaan siihen. Rivillä 9 hän esittää ymmärrysehdokkaan nyökkäämällä päättää. Rivillä 13 selviää, että kysymys on ymmärretty väärin, koska Outi aloittaa Annan ilmaiseman ymmärrystä osoittavan vuoron korjaamisen selittämällä kysymyksensä. Olen poistanut esimerkkikatkelmasta liian pitkän selityksen tiivistääkseni esimerkkikatkelman, tässä tärkeintä on se, että loppujen lopuksi Anna ymmärtää alussa olevaa ongelmavuoroa oikein ja puhujat jatkavat varsinaisen keskustelun.

Aineistoa analysoidessani olen havainnut vielä esimerkin, jossa suomenpuhujan esittämä ymmärrystä osoittava ymmärrysehdokas jäi korjaamatta, mutta se ei kuitenkaan estänyt varsinaisen keskustelun etenemistä:

Esimerkki (23) Rikeneh

01 Outi: joka päivä minä vien lapšeni saatikkah
 'joka päivä minä vien lapseni päiväkotiin'
 02 a vot rikeneh luen kirjua mitäpä šie ruat rikeneh?
 'mutta harvoin luen kirjua, mitä sinä teet harvoin'
 → Julia: aha joka päivä mun lapset eivät enää ole päiväkodissa
 04 mutta ne menee kouluun toinen kävelee itse ja toinen ei

allergia eläimille, minkä jälkeen rivillä 8 tapahtuu päällekkäispuhunta, jossa Irma osoittaa ymmärrystä *aa*-partikkelilla ja toteaa ymmärtäneensä Outin kysymystä väärin. Näin ollen paljastui, että Outin kysymyksessä oleva sana *šiivattu* (lemmikki) on ollut ongelmallinen suomenpuhujalle ja varsinainen keskustelu keskeytetään vastauksen korjaamiseksi.

Verrattuna muihin esimerkkikatkelmiin, joissa ymmärrystä osoittava vuoro on tullut heti ongelmasanan selvittämisen jälkeen, tässä esimerkissä sanan olleen ongelmallinen paljastuu myöhemmin kontekstin avulla ja varsinainen keskustelu keskeytetään annetun vastauksen korjaamiseksi.

Omissa tutkimuksissaan Lilja (2010) ja Raevaara (1993) käsittelevät ymmärrystä osoittavia vuoroja ymmärrysehdokkaita erikseen eli he eivät liitä ymmärrystä osoittavat vuorot ymmärrysehdokkaihin. Liljan (mts.) ja Raevaaran (mts.) mukaan ymmärrystä osoittavia vuoroja ei voi liittää ymmärrysehdokkaihin, koska jälkeensä ne eivät aloita korjausjakson kuten muut ymmärrysehdokkaat vaan osoittavat puhujan ymmärrystä ja niiden jälkeen varsinainen keskustelu jatkuu.

On otettava huomioon se, että kun puhutaan ymmärrysehdokkaista sekä ymmärrystä osoittavista vuoroista ollaan tekemisissä ymmärrettävyyden kanssa eli sen kanssa, kuinka hyvin keskustelukumppani on ymmärtänyt edellistä vuoroa. Tapauksessa ymmärrystä osoittavien vuorojen kanssa se voi tarkoittaa, että keskustelukumppani on ymmärtänyt vuoron hyvin, ilmaisee sen ja keskustelu voi jatkaa. Tapauksessa ymmärrysehdokkaisten kanssa keskustelukumppanin ymmärrettävyys vaatii korjausta (tarkistusta tai täydennystä) ennen varsinaisen keskustelun jatkoa. Kuitenkin aineistoni analyysi osoittaa, että ymmärrystä osoittava vuoro voi olla erilinjainen suhteessa edelliseen vuoroon ja joskus voi vaatia keskustelun toisen osapuolen korjaamista, täydennystä tai kuten viimeisessä esimerkkikatkelmassa näkyy itsekorjausta, jotta keskustelu voisi jatkaa eteenpäin.

Tutkiessa skandinaavisten kielten keskinäistä ymmärrettävyyttä Börestam Uhlmann (1994: 110–115) on tullut siihen johtopäätökseen, että on tärkeä erottaa toisistaan oletettua sukukielen ymmärrettävyyttä todellisesta ymmärrettävyydestä, sillä se ei aina vastaa toisiaan ja joskus oletettu sukukielen ymmärrettävyys voi vaatia korjausta. Samalla tavalla tutkimukseni kehyksessä suomenpuhujien ymmärrystä osoittavat vuorot osoittavat vain oletettuun edellisen karjalanpuhujan vuoron ymmärrettävyyteen, mutta ne eivät aina vastaa todellista ymmärrettävyyttä ja näin ollen kuten muut ymmärrysehdokkaat voivat vaatia korjausta, minkä perusteella ymmärrystä osoittavat vuorot liitän osaksi ymmärrysehdokkaita.

5.3.3. Toistot osana ymmärrysehdoikkaita

Aineistostani löytyy myös esimerkkejä, joissa suomenpuhujat toistavat heille tuntemattoman karjalaisen sanan omissa ymmärrysehdoikkaissaan eli sen ohella he käyttävät samalla ongelmasanan toistoa kommunikaatiostrategiona yhteisymmärryksen saavuttamiseksi.

Yleensä toistoa voi käyttää moniin erilaisiin tehtäviin esimerkiksi sillä voi osoittaa, että edellinen vuoro on vastaanotettu tai rekisteröity. Edeltävän puheen toistamista käytetään myös korjausjakson aloittamisen keinona (Jefferson 1993; Schegloff 1997). Sen lisäksi toistoa voi hyödyntää vahvistamaan edellisessä vuorossa implikoidun asian (Schegloff 1996). Esimerkiksi kuten luvussa 5.2.1. Julia on toistanut karjalanpuhujan sanan *opaštuja* ilmaistakseen ymmärtäneensä sanan (ks. esimerkki 11). Myös toistoja käytetään osoittaakseen, että edellisessä vuorossa on jotain ongelmallista (Kurahila & Lindholm 2016: 262) kuten alla olevista esimerkeistä näkyy:

Esimerkki (25) Opaštuja

- 01 Anna: olen Vantaalta alunperin ja asun siellä
02 ja opiskelen tuossa Helsingin yliopistolla ja - (.)
*nyökkää
03 Outi: elikkä šie olet opaštuja.
'elikkä sinä olet opiskelija'
→ Anna (.) ↑opaštuja ilmeisesti opiskelija?
05 Outi: *niin opaštuja
'niin opiskelija'
*nyökkää

Esimerkkikatkelma alkaa siitä, että Anna kertoo vähän itsestään (r.1 – 2) ja pitää taukoa, minkä jälkeen Outi tarkentaa Annan olevan opiskelija. Esimerkistä voi havaita, että ongelmalliseksi sanaksi muodostuu karjalainen sana *opaštuja* (opiskelija), jonka rivillä 4 Anna itse nostaa esiin omassa vuorossaan ja ilmaisee ymmärrysehdoikkaassa nousevalla intonaatiolla sen, mitä se sana voi tarkoittaa hänen mielestään suomeksi, minkä jälkeen tulee Outin vahvistus.

Tavallisesti toisto tunnistetaan toistoksi sen perusteella, mikä sen suhde edeltävään vuoroon on: toistona voi pitää ilmausta, jossa tuotetaan uudelleen jotakin edellisessä vuorossa jo esiintynyttä (Lilja 2010: 99). Tutkimuksessani olevissa tapauksissa se, että suomenpuhujat käyttävät edellisestä vuorosta olevaa sanaa nimenomaan toistona omissa vuoroissaan on kiistatonta, koska he eivät osaa karjalaa ja voivat omaksua karjalaisia sanoja vain vuorovaikutuksessa Outin kanssa. Schegloffin (1997: 525) mukaan toistona voi pitää sellaisia tapauksia, joissa jokin kielellinen elementti tai lausuma toistetaan joko identtisesti tai sitä vähän muotoillen. Esimerkiksi toistetussa elementissä voi tapahtua muutoksia prosodian suhteen, kuten

edellisessä esimerkkikatkelmassa Annan ilmaisema sana *opaštuja* on lausuttu ympäristöä korkeammalta sekä nousevalla intonaatiolla verrattuna Outin vuoroon. Voi sanoa, että sekä toiston että ymmärrysehdoikkaan avulla Anna tarkistaa, onko hän ymmärtänytongelmasanan.

Sekä toisto että ymmärrysehdoikka paikantavat ongelmallisen kohdan hyvin tarkasti (Lilja 2010: 99). Mielenkiintoista on se, että Anna voisi ilmaista vain oman ymmärrysehdoikkaansa ilman ongelmasanan toistoa, sekin varmasti osoittaisi edellisessä vuorossa olevaan ongelmakohtaan, joka pitäisi lähteä purkamaan, mutta kuitenkin voi tässä nähdä, että ongelmasanan toistamisella Anna ilmaisee nimenomaan sen sanan olevan ongelmallinen. Saman tapauksen voi nähdä toisessa esimerkkikatkelmassa:

Esimerkki (26) Šuovatta

- 01 Outi: no šilloin kun šie olet koissa (.)
'no silloin kun sinä olet kotona'
02 ahh poikien kera nii onko teillä šuovatta
'ahh poikien kanssa nii onko teillä lauantai'
03 kylypäivä vai pyhäpäivä
'saunapäivä vai sunnuntai'
→ Leena: šuovatta on lauantai?
05 Outi: * (.)
'nyökkää'
06 Leena: joo

Ennen esimerkkikatkelmaa Outi ja Leena puhuvat vapaa-ajan viettämisestä perheen kanssa sekä saunasta. Rivillä 1 Outi tarkentaa, käykö Leena saunassa lauantaina vai sunnuntaina, minkä jälkeen rivillä 4 suomenpuhuja esittää toiston sisältävän ymmärrysehdoikkaansa tarkistaaakseen ongelmasanan merkitystä. Tässäkin esimerkkikatkelmassa näkyy, että nimenomaan karjalainen sana *šuovatta* (lauantai) on muodostunut ongelmalliseksi sanaksi.

Molemmat esimerkkikatkelmat (25), (26) sisältävät tarkistusta hakevia ymmärrysehdoikkaita, eli ne voisi liittää tarkistusta hakeviin ymmärrysehdoikkaisiin, mutta kuitenkin päättin käsitellä nämä tapaukset erikseen siksi, että niihin kuuluu karjalaisen sanojen toistoja. Toisto edellyttää, että aiempi puhuja lähtee purkamaan toistettua ilmausta tai vähintään vahvistaa sen (Kurhila & Lindholm 2016: 263) kun taas ymmärrysehdoikasta voi pitää keinona, jolla ongelman kokeva itse lähtee purkamaan ongelmaa auki. Molemmissa esimerkkikatkelmissa mielenkiintoista on se, että suomenpuhujat sekä itse lähtevät purkamaan ongelmakohtaan että samalla kutsuvat vielä karjalanpuhujan auttamaan ongelmasanan selvittämisessä. He nostavat esiin karjalaisen ongelmasanan ja esittävät samalla omaa tulkintaa, miten se sana voi merkitä suomeksi Outille vahvistettavaksi ja näin ollen vielä nopeammin pääsevät ongelmatilanteesta eli tällaista suomenpuhujien käyttämää kommunikaatiostrategia voi pitää nopea-

sena tapana yhteisymmärtämisen saavuttamisessa. Sen lisäksi tässä (ja myös muissa ymmärrysehdokkaisissa) näkyy suomenpuhujien riippuvaisuus Outin suomen kielen taidosta, koska karjalanpuhujat osaa suomea ja suomenpuhujat tietävät sen, he nojautuvat ei vain omaan suomen kielen taitoon vaan myös karjalanpuhujan suomen taitoon. Voi sanoa, että tässä suomen kieli kuitenkin nousee yhtenä lingua francana karjalan ymmärtämisessä, mikä erii RM-vuorovaikutuksen edellytyksistä. Kuitenkin tämän tutkimukseni tavoitteena oli katsoa, minkälaisiin kommunikaatiostrategioihin suomenpuhujat turvautuvat karjalan ymmärtämiseksi ja voi huomata, että he yrittävät hyödyntää myös toisen puhujan kielitaitoa keskustelun etenemiseksi ja tässä tapauksessa ymmärrysehdokkaiden käyttö hyvin havainnollistaa sitä.

5.4. Vertaistuki

Aineistostani löytyi myös tapauksia, joissa suomenpuhujat (enemmän kuin yksi) tukeutuvat toisiinsa ongelmatilanteen selvittämiseksi. Nämä tapaukset olen luokitellut erikseen muista ryhmistä nimeltään vertaistuki, se nimi sopii parhaiten tällaisten kommunikaatiostrategioiden kuvaamiseksi, koska niissä näkyy hyvin se vuorovaikutus, joka tapahtuu ongelmatilanteissa nimenomaan suomenpuhujien välillä.

Yleensä Vertaistuki-termiä käytetään sosiaalityössä kuvatakseen kahden tai useamman ihmisen välillä muodostuvaa yhteyttä, joka perustuu heidän omaan tietoonsa ja henkilökohtaiseen kokemukseensa, jota vertaisilla on keskenään. Tämä kokemus tai tieto voi syntyä samankaltaisesta elämäntilanteesta, sairaudesta, vammasta tai sosiaalisesta asemasta ja vertaisia keskenään voivat jakaa tunteita ja kokemuksia toisilleen saadakseen toisiltaan apua ja näin ollen pyrkiäkseen ratkaisemaan yhdessä ne elämän ongelmia, jotka heitä yhdistää (Mykkanen-Hänninen & Kääriäinen 2009: 10-11; Ketola & Lindberg 2015: 5.)

Vertaistuki aina perustuu tasavertaisuuteen ja omakohtaisten kokemusten ja tunteiden jakamiseen, mitkä ei voi korvata ammattilaisten antamalla tuella, koska siihen liittyy epäsymmetrisyyttä ja riippuvuutta (Lehtinen 1997, Stengård 2000). Myös vertaistoimintaan kuuluu kaksi prosessia, joka keskenään vertaiset ihmiset vaihtavat: avun saaminen ja toisen auttaminen (mt.)

Tutkimukseni kehyksessä suomenpuhujat joutuvat vertaistukitilanteeseen ja asemaan: karjalan kielen tietämättömyys yhdistää heitä ja tekee heidät tasavertaisia karjalanpuhujan verrattuna. Keskustelun etenemiseksi kommunikaatiostrategiana heidän on hyödynnettävä kaikkea kielellisiä resursseja, tietoja ja kokemuksia, jotka heillä on olemassa ja he voivat

tarjota apua toisilleen jakamalla ymmärrysehdotuksiaan keskenään ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Seuraavalla esimerkkikatkelmalla esitän, miten suomenpuhujat käyttävät vertaistukea ongelmasanan selvittämiseksi:

Esimerkki (27) Onko teilä kyly

01 Outi: no tota onko teilä kyly
'no tota onko teillä sauna'
02 Tarja: onks se [(0.3)]
03 Outi: [kun še] suomalaisēššā elokšeššā on
'kun se suomalaisessa elämässä on'
04 tota tärkeä aššā[še k]yly
'tota tärkeä asia se sauna'
05 Katja: *[a::a]
*kääntyy T suuntaan, hymyilee
06 Outi: nii onko teilä kyly
'onko teillä sauna'
07 Tarja: *(.) aah (.)
*katsoo O
→Katja: *sauna
*katsoo T
→Tarja: *aha *onko
*kääntää päätään K suuntaan
*kääntää päätään O suuntaan
10 Outi: joo

Tässä esimerkissä ongelmalliseksi sanaksi muodostuu sana *kyly* (sauna). Rivillä 1 Outi kysyy Tarjalta, onko tällä sauna. Ensin Tarja yrittää esittää tarkennuskysymyksen, mutta keskeytyy ja sen jälkeen tulee pitkä tauko (r. 2.). Outi muokkaa kysymyksensä ja esittää sen taas Tarjalle, mutta rivillä 5 tulee päällekkäispuhunta, Katja liittyy keskusteluun ilmaistaen oivallusta *aa-*partikkelilla ja kääntyy Tarjan suuntaan hymyillen. Tarja katsoo Outiin ja esittää epäsuoran avunpyynnön, mikä ilmenee *aah*-partikkelina ja taukona. Seuraavalla rivillä Katja ottaa itse puheenvuoron ja esittää oman tulkintaehdokkaansa Tarjalle. Tarja kääntää päätään ensin Katjan suuntaan ja reagoi tulkintaehdokkaaseen *aha*-partikkelilla ja sitten heti Outin suuntaan hakien Katjan esittämän tulkintaehdokkaan vahvistusta kysymällä *onko*. Outi hyväksyy tulkintaehdokkaan ja keskustelu jatkuu.

Esimerkkikatkelmassa on huomattavaa, että Katja puuttuu keskusteluun ja tarjoaa Tarjalle apua, vaikka alun perin keskustelu sujui Outin ja Tarjan välillä. Sama tilanne muodostuu toisessakin esimerkissä:

Esimerkki (28) Kämpä

01 Outi: *onko teilä kämpä
'onko teillä kesämökki'
*katse Tarjan suuntaan
02 Tarja: (0.2) *hehe
*nauraa ja katsoo O

03 Outi: nyt kun tuli tota mieleh kun mie ajattelen
'nyt kun tuli totamieleen kun minä ajattelen'
04 jotta meilä niise on koissa on tualetti
'että meillä myös on kotina vessa'
05 mutta konša mie olen kämpällä nii[meilä -
'mutta kun minä olen mökillä niin meillä'
→Katja: [(°kesämökki°)
*kääntyy T ja kuiskaa
→Tarja: *nii nii se
*katsoo K ja nyökkää
08 Outi: *niin onko *teilä kämppä
*nyökkää *osoittaa kädellä T suuntaan
09 Tarja: onko se niinku kesämökki
10 Outi: *nii
*nyökkää
11 Tarja: no sit on mun poikaystävällä on mökki

Tässä esimerkikikatkelmassa ongelmasanaksi muodostuu Outin ilmaisema sana *kämpä* (mökki) rivillä 1. Kysymys on osoitettu Tarjalle katseella, mutta Tarja hakee epäsuoran avunpyynnön pitkällä tauolla, minkä jälkeen Outi rupeaa selittämään ongelmasanan. Sitten Katja liittyy keskusteluun ja tapahtuu päällekkäispuhunta Outin vuoron kanssa (r. 5 – 6). Katja esittää kuiskaten oman tulkintaehdokkaansa Tarjalle. Tarja kääntyy Katjan suuntaan ja vahvistaa Katjan esittämän sanan *nii*-partikkelilla ja *se* pronomiinilla (r. 7). Outikin vahvistaa tulkintaehdokkaan *nii*-partikkelilla ja nyökkäyksellä rivillä 8 ja toistaa vielä kysymyksen Tarjalle. Kuitenkin Tarja vielä kerran hakee Outilta tulkintaehdokkaan vahvistusta, minkä jälkeen keskustelu etenee.

On mielenkiintoista, että näissä vertaistuen tapauksissa näkyy seuraava rakenne: kun tulee ongelmatilanne karjalanpuhujalta, valitsee suomenpuhujan osoittamalla hänelle kysymyksen ja kun puhujalla ei voi vastata ja hakee epäsuoran avunpyynnön, seuraava suomenpuhujalla itse ottaa puheenvuoronsa ja esittää ongelman kokevalle puhujalle ymmärrysehdoista, jonka tämä sitten tarkistaa karjalanpuhujalta. Näin ollen vertaistuen tilanteissa se suomenpuhujalla, joka kokee ymmärtämisvaikeuksia, saa apua toiselta suomenpuhujalta, joka on oivaltanut ongelmasanan merkityksen ensimmäisenä ja hakee oivalluksen tarkistusta Outilta.

Myös voi huomata, että molemmissa tapauksissa tavalliset keskustelusäännöt ohiteaan. Ensimmäisessä esimerkissä näkyy keskusteluun puuttuminen ja toisessa päällekkäispuhunta karjalanpuhujan vuoron kanssa, mikä voi osoittaa siihen, että vertaistuen tilanne vaikuttaa keskustelijoihin niin kovasti, että heillä syntyy vahva tarve yhdessä päästää ongelmatilanteesta eteenpäin.

Kannattaa ottaa vielä tässä huomioon, että molemmissa esimerkikatkemissa Tarja hakee ymmärrysehdoista loppuvahvistusta karjalanpuhujalta eli näkyy myös Outin roolin

vaikutus sekä opettajana että karjalan kielen asiantuntijana: vaikka ymmärrysehdokas on esitetty ja keskustelu voi vaivattomasti jatkua, kuitenkin suomenpuhuja hakee sen tarkistusta Outilta. Toisin sanoen näissä tilanteissa näkyy riippuvaisuus karjalanpuhujalta eli Outilta ilman hänen hyväksyntää suomenpuhujat eivät voi jatkaa keskustelua.

Itse asiassa käsittelemäni vertaistuen tapaukset eivät ole kaukana ymmärrysehdokkaista, jotka olen jo analysoinut edellisessä alaluvussa, mutta olen luokitellut ne erikseen sen mukaan, että näissä tilanteissa suomenpuhujia enemmän kuin yksi ja tässä he tukeutuvat ensin toisiinsa. Alun perin minulla on ollut ajatus katsoa, pystyvätkö suomenpuhujat jollain tavalla auttaa toisiaan ongelmatilanteen selvittämisessä vai hakeutuvatko he vain karjalanpuhujan apua. Esimerkiksi Lehtosen (2006) lisensiaatintyössä tehdyt tulokset osoittavat, että alkuvaiheen suomenoppijat vertaistuen avulla pystyvät selviytymään sellaisista kielellisistä tehtävistä, joihin he eivät olisi yksin kyenneet (Sun 2010: 121 < Lehtonen 2006). Vaikka oletan, että edes ilman vertaistukea suomenpuhujien pystyisivät selviytymään ymmärtämisongelmista karjalanpuhujan avulla, kuitenkin aineiston analyysi ja esittämäni esimerkkikatkelmat osoittavat, että vertaistuen avulla he pystyvät ratkaisemaan keskustelussa ilmenneitä ongelmia nopeammin.

Vaikka vertaistuen tapausta on vähän kuitenkin analyysi myös näyttää, että sitä on mahdollista käyttää RM-vuorovaikutuksessa ja keskustelun yhdessä osapuolella olevia puhujia yhdistää kielen tietämättömyys, joka kannustaa heidät hyödyntämään toistensa apua kommunikaatiostrategiana.

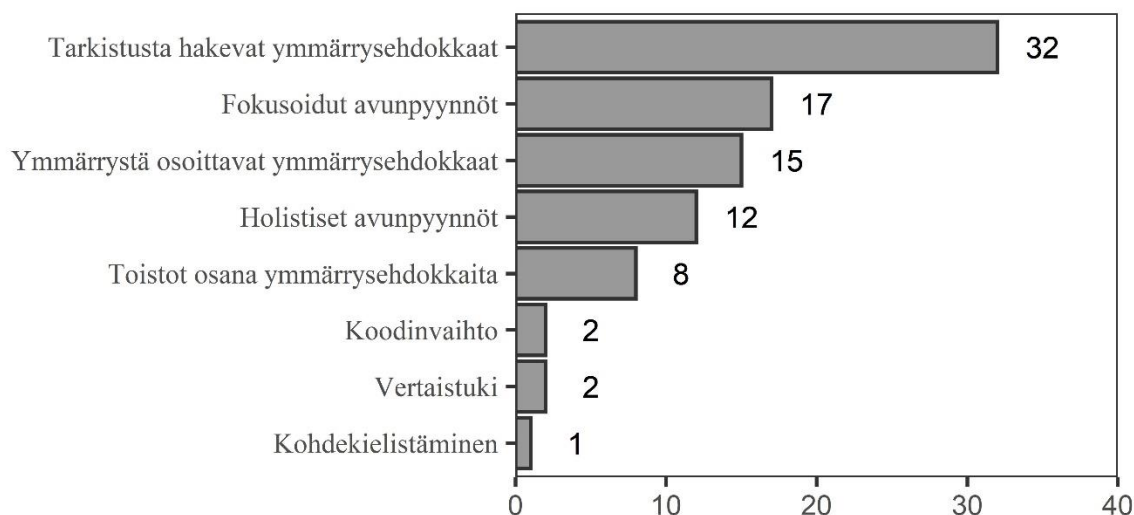
6 Päätelmät ja pohdinta

Tässä luvussa esitän tutkimukseni tulokset sekä pohdin tutkimuksen jatkomahdollisuuksia. Ensinnäkin voi sanoa, että kokonaisuudessaan suomenpuhujat ymmärtävät karjalankielisen puhetta melko hyvin ja pystyvät kommunikoimaan karjalanpuhujan kanssa vaivatta.

Analyysiosassa olen esittänyt, minkälaisia kommunikaatiostrategioita suomenpuhujat hyödyntävät vuorovaikutuksessa karjalanpuhujan kanssa, kun vuorovaikutuksessa ilmestyy ymmärtämisongelmia. On selvitty, että suomenpuhujat ovat käyttäneet ongelmatilanteen selvittämisessä avunpyyntöjä, kohdekieleen pohjautuvia strategioita (kohdekielistämistä, koodinvaihtoa), ymmärrysehdokkaita (tarkistusta hakevia, ymmärrystä osoittavia, karjalais-ten sanojen toistoja omissa ymmärrysehdokkaisaan) sekä vertaistukea.

Analyysiosassa esittämistäni esimerkkikatkelmista näkyy, että kaikki vuorovaikutuksessa käytetyt kommunikaatiostrategiat eivät ole selvästi toisistaan erotettavissa. Koska suomenpuhujat ovat yrittäneet selvittää ymmärtämisongelmia kaikin mahdollisin keinoin, he ovat käyttäneet useimmiten keskustelun aikana yhden ongelmasanan tai -ilmauksen ratkaisemiseksi muutamia strategioita rinnakkain. Sen takia on mahdotonta kaikissa tapauksissa nimetä yhtä selkeää keinoa. Esimerkiksi aika usein he ovat käyttäneet fokusoidun ja holistisen avunpyynnön yhteydessä tarkistusta hakevia ymmärrysehdokkaita tai epäsuoria avunpyyntöjä. Kuitenkin olen laskenut suomenpuhujien käyttämien kommunikaatiostrategioiden määrän sen takia, jotta voisi katsoa, kuinka usein he ovat hyödyntäneet kutakin strategiaa keskustelun aikana:

Kuvio 2. Suomenpuhujien kommunikaatiostrategioiden määrä

Kuviosta näkyy, että kaikkein yleisimmin suomenpuhujat ovat käyttäneet tarkistusta hakevia ymmärrysehdokkaita. Yhteensä suomenpuhujat ovat turvautuneet niihin 32 kertaa. Toiseksi useimmin käytetty strategia on fokusoitu avunpyyntö, sitä suomenpuhujat ovat käyttäneet 17 kertaa. Myös keskustelun aikana melko usein suomenpuhujat ovat osoittaneet omaa ymmärrystä, noin 15 kertaa. Holistiseen avunpyyntöön he ovat turvautuneet 12 kertaa. Karjalaisen sanojen toistoa suomenpuhujat ovat käyttäneet omassa vuorossaan 8 kertaa. Vähiten käytettyjä kommunikaatiostrategioita ovat vertaistuki (2), koodinvaihto (2) ja kohdekielistäminen (1).

En ole laskenut epäsuorien avunpyyntöjen määrää. Kuten olen jo kirjoittanut aiemmin (ks. alaluku 5.1.2.) epäsuora avunpyyntö useimmiten ilmenee jonkun toisen kommunikaatiostrategian kanssa ja toimii keskustelussa lisävihjeenä. Sen määrä keskustelussa on aika suuri, ja yhden ongelmatilanteen selvittämiseksi käytetään usein muutamaa epäsuoraa avunpyyntöä toisen strategian kanssa.

Kuviosta voi havaita, että suomenpuhujat ovat turvautuneet ongelmasanan tai -ilmauksen oman tulkinnan esittelemiseen useammin kuin fokusoituihin avunpyyntöihin. Schegloffin, Jeffersonin ja Sacksin (1977: 369) mukaan tulkintaehdokkaat ovat vahva keino osoittaa tarkasti se, mikä edeltävässä vuorossa oli ongelmallista. Vaikka fokusoidulla avunpyynnölläkin voi osoittaa tarkasti ongelmalähteen, kuitenkin voi sanoa, että ne vaativat pidempää selvennystä karjalanpuhujalta kuin ymmärrysehdokkaat, jotka tarvitsevat vain ongelman tuottajan vahvistusta tai kumousta. Samoin Haakanan (2016: 276) mukaan verrattuna ymmärrysehdokkaihin kysymyssanat jättävät ongelman korjaamisen täysin ongelmavuoron puhujan vastuulle, kun taas ymmärrysehdokkaassa esitetään ongelmailmauksesta tulkinta, joka on jo osittainen ongelman ratkaisu.

Yllä kirjoittamani perusteella voin päätellä, että sinänsä ymmärrysehdokkaiden olemassaolo näyttää, että suomenpuhujalla on jo jokin oletus tai arvaus karjalaisen ongelmasanan merkityksestä ja se oletamus ilmestyy useimmiten kuin avunpyyntö, joka ei edellytä ongelmasanan merkityksen edes oletettavaa ilmaisemista. On mielenkiintoista myös se, että kaikista 40 aineistossani olevasta tapauksesta, kun ymmärrysehdokkaassa oleva ongelmasanan oletamus on ollut esitetty (mukaan lukien karjalaisten sanojen toistot), se kumottiin vain 16 kertaa. Eli useimmiten ongelmasanan- tai ilmauksen oletamus osoittautui oikeaksi. Myös voi sanoa, että enimmäkseen tapauksissa vuorovaikutuksessa ilmennyt ongelma on jo ollut osittain ratkaistu kuin vaatinut selitystä, mikä voi osoittaa todella hyvään karjalankielisen puheen ymmärtämiseen.

Koodinvaihdon sekä kohdekielistämisen käyttö näyttää, että suomenpuhujat pystyvät omaksumaan joitakin erillisiä karjalaisia sanoja ja ilmaista ne puhekumppanille.

Suomenpuhujat ovat osoittaneet myös paljon karjalan ymmärtämistä, mikä taas kertoo kielen hyvästä ymmärtämisestä. Ymmärrystä osoittava ymmärrysehdokas on tarvinnut korjausta koko keskustelun aikana vain muutaman kerran.

Omassa työssäni selvisi vielä, että suomenpuhujat käyttävät myös karjalaisten sanojen toistoja omissa ymmärrysehdokkaissaan, mikä kertoo siitä, että vuorovaikutuksessa karjalaisen kanssa suomenpuhujat pystyvät aika hyvin erottamaan ongelmallisia sanoja ja nostamaan ne esiin ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Yleisesti keskustelun aikana, joka yhteensä kesti noin 2,5 tuntia, ongelmatilanne jäi ratkaisematta tai se ohitettiin vain 3 kertaa noin 79 vuorovaikutuksessa ilmenneistä ongelmatilanteista.

Alun perin olen jakanut suomenpuhujien ryhmät niin, että ensimmäisessä ryhmässä oli informantit, joilla on jo ollut opintojensa kautta jonkinlainen käsitys karjalan kielestä. Toiseen ryhmään kuuluivat ne suomenkieliset, jotka osaavat venäjää, sillä venäjästä voisi olla hyötyä karjalan ymmärtämisessä. Kolmanteen ryhmään kuului suomen kielen asiantuntija ja neljanteen muun kuin kielialan asiantuntija. Ryhmäjaon olen tehnyt käytäntöä varten, halusin tarkastella sitä, pärjäävätkö ongelmatilanteissa kielten asiantuntijat ja venäjää osaavat paremmin kuin ei-kieliasiantuntijat. Aineiston analyysin aikana osoittautui, että kaikki ryhmät selviytyivät ongelmatilanteista yhtä lailla kommunikaatistrategioiden avulla. Eli verrattuna muihin RM-tutkimusten tuloksiin (esim. Kaivapalu & Muikku-Werner 2010; Alekseeva 2016; Muikku-Werner & Riionheimo 2018), joissa ymmärtämistä testattiin käännös- tai nauhoitetun puheen kuuntelutestien myötä, ei tässä tutkimuksessa voi sanoa, mitkä tekijät ovat edistäneet karjalankielisen puheen ymmärtämistä. Kielen ymmärtäminen vuorovaikutuksessa rakentuu toisella tavalla verrattuna esimerkiksi kirjoitetun tekstin tai nauhoitetun puheen ymmärtämiseen. Tästä näkökulmasta tutkimukseni on ainutlaatuinen, koska se näyttää strategioita, joilla keskustelukumppanit pystyvät selviytymään ongelmatilanteista RM-vuorovaikutuksessa.

Tilanteessa, jossa suomenpuhujia on kaksi, voi havaita, että suomenpuhujat turvautuvat myös toistensa apuun eli vertaistukeen ongelmasanojen ratkaisemiseksi, mutta lisäksi selvisi se, että ongelmasanan merkityksen vahvistusta haetaan aina Outilta karjalan asiantuntijana. Myös koko keskustelun aikana voi havaita karjalanpuhujan vahvan opettajan roolin. Ongelmatilanteissa hän pyrkii auttamaan keskustelukumppania ymmärtämään karjalaa käyttäen erilaisia opettajille ominaisia selityskeinoja esimerkiksi ongelmasanojen vastakohtia, kollokaatioita, synonyymeja sekä tilannekuvauksia. Tämä seikka ja myös karjalaisen suomen kielen tuntemus nostaa esiin tutkimukseni jatkotutkimustarpeita.

Koska karjala ja suomi ovat lähisukukieliä ja kuten aineistoni analyysi näytti, että suomenpuhujat pystyvät ymmärtämään karjalankielistä puhetta suomen pohjalta aika hyvin, jatkossa olisi hyvä toteuttaa RM:n peruslähtökohta tarkastelemalla suomen ja karjalan keskinäistä ymmärrettävyyttä. Toisin sanoen olisi hyvä tutkia aitoa vuorovaikutusta, jossa molemmat keskustelun osapuolet puhuisivat äidinkieltään eli toinen suomea ja toinen karjalaa ja pystyisivät ymmärtämään toisiaan ilman toistensa kielten tuntemusta. Sellaista tutkimusta varten olisi hyvä tarkastella vuorovaikutusta esimerkiksi tverinkarjalaisen ja suomalaisen välillä keskustelunanalyysin metodin. Tverinkkarjala kuten viena yksi karjalan kielen murteesta, jota puhutaan Tverin alueella, Venäjällä (samoin kuin viena se on suomen kielelle läheinen sukukieli). Koska monilla muilla Karjalan tasavallassa asuvilla karjalanpuhujilla lienee jokin suomen kielen tuntemus (esim. rajan läheisyyden takia) niin voi olettaa, että tverinkarjalaisilla on vähemmän kontakteja suomalaisten kanssa, joten he soveltuisivat hyvin informantteiksi.

Mielestäni tarvitaan vielä muiden suomalais-ugrilaisten kielten keskinäisten ymmärrettävyyden tutkimuksia RM-tutkimuksen kontekstissa sekä muissa tutkimussuuntauksissa. Omassa tutkimuksessani tarkasteltava viena kuten muut karjalan kielen murteet sekä monet suomalais-ugrilaiset kielet ovat uhanalaisia, mikä vaatii lisää tutkimuksia myös sen perusteella, että ne voisivat saada uuden elämän tutkimusalalla. Uskon, että tutkimukseni on hyvä liikkeellelähtö sekä minulle että muille karjalan ja muiden suomalais-ugrilaisten kielten tutkimuksesta kiinnostuneille tutkijoille.

Lähteet

- Alekseeva, Irma 2016: Vienankarjalan ymmärtäminen suomen kielen pohjalta. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Bialystok, Ellen 1990: Communication strategies. A psychological analysis of second language use. Oxford: Basil Blackwell.
- Börestam Uhlmann, Ulla 1994. Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
Saatavilla: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:693591/FULLTEXT01.pdf>
- Braunmüller, Kurt 2007: Receptive multilingualism in Northern Europe in the Middle Ages. A description of a scenario. – Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (toim.), Receptive 80 Multilingualism: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts s. 25–47. Hamburg studies on multilingualism 6. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Budovičová, Viera 1987: Literary languages in contact. A sociolinguistic approach to the relation between Slovak and Czech today. – Jan Chloupek & Jiří Nekvapil (toim.), Reader in Czech Sociolinguistics s. 156–175. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Bø, Inge 1978: Ungdom og naboland: en undersøkelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråkforståelsen. Stavanger: Rogalandsforskning.
- Faerch, Claus & Kasper, Gabriele 1983: Strategies in Interlanguage Communication. Longman.
- Frick, Maria 2003: Kaksikielistä räähkimistä. Koodinvaihdosta Tartonsuomalaisten sähköposti- ja kasvokkaikeskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Gumperz, John J 1982: Discourse strategies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haakana, Markku 2011: Mitä ja muut avoimet korjausaloitteet. – Virittäjä 115 s. 36–67.
- Haakana, Markku, Kurhila, Salla, Lilja, Niina & Savijärvi, Marjo, H. 2016: Kuka, mitä, hän? Korjausaloitteet suomalaisessa arkikeskustelussa. Virittäjä. 120, 2, s. 255–293
- Hakulinen, Auli 1997: Johdanto. – Liisa Tainio (toim.): Keskustelunanalyysin perusteet 13–17. Tampere: Vastapaino.

- Hakulinen & Ojanen 1970: Kielitieteen ja fonetiikan termistöä. SKS.
- Haugen, Einar 1966: Semicommunication: The Language Gap in Skandinavia. – Sociological Inquiry 36 (2), s. 280–297.
- Hickerson, Harold & Turner, D. Glen & Hickerson, P. Nancy 1952: Testing Procedures for Estimating Transfer of Information among Iroquois Dialects and Languages. International Journal of American Linguistics 18 (1), s. 1–8.
https://www.jstor.org/stable/1262758?seq=1#page_scan_tab_contents Viitattu 14.3.2021
- Heritage, John & Watson, D. R. 1979: Formulations as conversational objects. – George Psathas (toim.), Everyday Language s. 123–162. New York: Irvington.
- Jefferson, Gail 1993: Caveat speaker: Preliminary notes on recipient topic-shift implicature. Research on Language and Social Interaction, 26(1), 1-30.
- Jensen, John B. 1989: On the mutual intelligibility of Spanish and Portuguese. – Hispania 7 s. 849–852.
- Järvinen, Sari 1996: Ruotsinkielisen kommunikaatiostrategioista. – Kurhila Salla (toim.) 1996: Kymmenen tutkielmaa kielen omaksumisesta ja vuorovaikutuksesta. Kakkoskieli 1. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kaivapalu, Annekatrin & Muikku-Werner, Pirkko 2010: Reseptiivinen monikielisyys: miten suomenkielinen oppija ymmärtää viroa äidinkiellensä pohjalta? – Pirkko Muikku-Werner & Maria-Maren Sepper (toim.), Lähivertailuja 20, s. 68–97. Tallinna – <http://dx.doi.org/10.5128/LV20.03-16.11.2014>
- Kalliokoski, Jyrki 1995: Koodinvaihto ja keskustelun moniäänisyys. Virittäjä 1/1995. s. 2-24.
- Kalliokoski, Jyrki 2005: Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. – Haakana, Markku & Kalliokoski Jyrki (toim.), Referointi ja moniäänisyys s. 9–42. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Kalliokoski, J. (2009). Koodinvaihto ja kielitaito. Kielet kohtaavat (Tietolipas; Vol. 227). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ketola, Roosa, Lindberg, Saara 2015: Teemat ja aiheet vertaistukiryhmien keskusteluissa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
 Saatavilla: <https://core.ac.uk/download/pdf/38132937.pdf>
- Kielitaidon kuvausasteikko <https://www.oph.fi/sites/default/files/>

- Kielitoimiston ohjepankki. Konjunktiot tai, vai. Saatavilla: <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/haku/konjunktiot/ohje/647> . [Viitattu: 14.3.2021]
- Korpela, Eveliina 2007: Oireista puhuminen lääkärin vastaanotolla. keskustelunanalyttinen tutkimus lääkärin kysymyksistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuisma, Karoliina 1999: Alkeisoppijan kommunikaatiostrategiat puheessa ja kirjoitelmissa: kielelliset ongelmatilanteet ja niistä selviytyminen. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen laitos. Helsingin yliopisto.
- 2001: Alkeisoppijan kommunikaatiostrategiat puheessa ja kirjoitelmissa: kielelliset ongelmatilanteet ja niistä selviytyminen. – Taija Nieminen (toim.): Vuorovaikutus ja suomen kielen oppiminen. Kakkoskieli 3 s. 173–258. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kurhila, Salla 2003: Co-constructing understanding in second language conversation. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- 2006: Second language interaction. Amsterdam: John Benjamins.
- Lehtimaja, Inkeri, Kotilainen, Lari 2019: Kielenvaihto monikielisissä kokouksissa - osallistujien kielitaito ja vuorovaikutuksen sujuva eteneminen. Virittäjä. Kotikielen seuran aikakauslehti. 3/2019, s. 221-239. Helsinki. Saatavilla: <https://journal.fi/pk/article/view/76602> [Viitattu: 10.3.2019]
- Lehtinen, S-T. 1997: Vapaaehtoistoiminta - kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Helsinki: Kansalaisareena.
- Lehtonen, Tuija 2006: Erilaista kielenoppimista? Suomi vieraana kielenä -verkkoopetuskokeilu. Lisensiaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kieli.
- Lilja, Niina 2010: Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- Lindholm, Camilla, Kurhila, Salla 2016: Ymmärtämisen haasteet. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.): Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta s. 259 - 276. Tampere: Vastapaino.
- Lintula, Anna 1998: Ongelmanratkaisun strategioita suomenoppijan kielessä. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen laitos. Helsingin yliopisto.

- Lintunen, Terhi 2008: ”Ymmärrätkö?” Miten ymmärtämisiongelma osoitetaan ja kuinka siihen vastataan kielenoppijan ja syntyperäisen suomenpuhujan välisessä keskustelussa. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Muikku-Werner, Pirkko & Heinonen, Maria 2012: Lumesadu – ‘tarina’ vai ‘lumikasa’ vai ei kumpikaan? Suomalaiset lukiolaiset viron sanoja tunnistamassa. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 22 (22) s. 157–187.
- Muikku-Werner, Pirkko, Helka Riionheimo 2018. Livvinkarjalaisen tekstin ymmärtäminen suomen pohjalta. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 28, 285–315.
<https://doi.org/10.5128/LV28.09>
- 2019. Livvinkarjalan ymmärtämisen strategioita. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 28, 29/2019. s. 141 - 170.
<http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV29.05>
- Mykkänen-Hänninen, R., Kääriäinen, Aino 2009: *Vertaistuki ja vapaaehtoistyö eronneiden tukemisessa*. (Neuvo-projektin julkaisu). Lastensuojelun keskusliitto.
- Nuolijärvi, Pirkko 1990: Keskusteluntutkimus - Klaus Mäkelä (toim.), Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta s. 114 - 161. Helsinki: Gaudeamus.
- Raevaara, Liisa 1993: Kysyminen toimintana. Kysymys-vastaus -vieruspareista arkikeskustelussa. Lisensiaatintyö. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Rehbein, Jochen & ten Thije, Jan D. & Verschik, Anna 2012: Lingua receptiva (LaRa) – remarks on the quintessence of receptive multilingualism. International Journal of Bilingualism 16 (3) s. 248–264.
- REMUEF=<https://archive.uef.fi/en/web/remu2015/remu-mika-se-on/> Viitattu 8.3.2021
- Riionheimo, Helka, Palander, Marjatta 2017: Rajakarjalainen kuuntelutesti: havainnoijina suomen kielen yliopisto-opiskelijat. - Lähivõrdlusi. Lähivertailuja. 27/2017. s. 212 -241.
- Schegloff, Emanuel A., Jefferson, Gail, Sacks, Harvey 1977: The Preference of Self-correction in the Organization of Repair in Conversation. - Language 53. s. 361 - 382.
- Schegloff, Emanuel 1996: Confirming allusions: Towards an empirical account of action. –American journal of Sociology 102 (1) s. 161–216.

----- 1997: Practices and Actions: Boundary Cases of OtherInitiated Repair. – Discourse Processes 23 (3) s. 499–547.

Seppänen Eeva-Leena 1997: Vuorovaikutus paperilla. – Liisa Tainio (toim.): Keskustelunalyysin perusteet 18–31. Tampere: Vastapaino.

Stengård, E., Jokinen, J., Pajala, H., Nyberg, K. 2000. Oikea tuki oikeaan aikaan- projektin loppuraportti. Mielenterveyspotilaiden omaisten tukitoimien kehittäminen. Tampere: Omaiset mielenterveystyön tukena Tampere ry.

Suni, Minna 2008: Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Jyväskylä studies in humanities 94. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

----- 1993: Oppijan tavoitteena arkikeskustelussa selviytyminen. – Eija Aalto & Minna Suni (toim.): Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen s. 107–133. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus.

Suomen murteiden sanakirja. Kotimaisten kielten keskus 2011–2019. Saatavilla osoitteella [Suomen murteiden sanakirja \(SMS\)](https://gufo.me/dict/ozhegov) (18.5.2018) Tolkovy slovar Ožegova. Saatavilla osoitteella <https://gufo.me/dict/ozhegov>

Tarone, Elaine 1980: Communication strategies, foreigner talk, and repair in interlanguage. – Language Learning 30 s. 409–437.

Vehviläinen, Sanna 2001: Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Gaudeamus.

VISK §1700 = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio, viitattu 5.3.2021. Saatavilla: <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>

Willems, Gerard M. 1987: Communication Strategies and their Significance in Foreign Language Teaching. N. F. Davies (toim.), System Vol. 15, No. 3. Department of Language and Literature, University of Linköping.

Zaman-Zadeh, Minna 1996: “Anteeksi en ymmärrä”. Ymmärtämisen ongelmat ja niiden käsittely suomenoppijoiden välisissä keskusteluissa. - Sulkala & Zaman-Zadeh 1996: Suomenoppijan kieli tutkimuskohteena. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja No.5. Oulun yliopisto, 176 - 207.

Zeevaert, Ludger 2007: Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicommunication. – Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (toim.), Receptive Multilingualism: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts. s. 103–136. Hamburg studies on multilingualism 6. Philadelphia: John Benjamins

Publishing Company.

Zeevaert, Ludger & ten Thije, Jan D. 2007: Introduction. – Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (toim.), *Receptive Multilingualism: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. s. 1–22. Hamburg studies on multilingualism 6. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company

Liite 1: Litterointimerkit

PROSODIA

.	laskeva intonaatio
,	tasainen intonaatio
?	nouseva intonaatio
↑	seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
↓	seuraava jakso lausuttu ympäristöä matalammalta
<u>m</u> i kä	(alleviivaus) painotus tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa

PÄÄLLEKKÄISYYDET JA TAUOT

[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
(.)	mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
(0.4)	mikrotaukoa pitempi tauko; pituus on ilmoitettu sekunnin kymmenesosina
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta

PUHENOPEUS JA ÄÄNEN VOIMAKKUUS

> <	nopeutettu jakso
< >	hidastettu jakso
e::i	äänteen venytys
° °	ympäristöä vaimeampaa puhetta

HENGITYS

.hhh	sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0.1 sekuntia
hhh	uloshengitys
.joo	sana lausuttu sisäänhengittäen

MUUTA

# #	nariseva ääni
ei-	sana jää kesken
m' tä	vokaalin kato
(tota)	sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja
(--)	sana, josta ei ole saatu selvää
→	osoittaa tarkasteltavaa kohtaa
£mitä£	sana tai pidempi jakso tuotettu hymyillen
*	puhujien kehollisen toiminnan kuvaus
' se'	vuoron käännös suomeksi
@se@	äänien laadun muutos

Liite 2: Keskusteluaiheet

1. Peruškyšymykšet: Kuin šilma kučutah? Kuinpa šie elät? Pakajatko šie karjalakši? Mitä kieltä pakajat? Missä šie elät? Opaššutko yliopistošša? Mitä šie opaššut? Missä šie ruat? Mitä ruavoit eklen? A viime netälillä?
2. Šiä: Mimmoni šia tänäpiänä on?
3. Korttieri: Mimmoni korttieri siula on?
4. Pereh: Mimmoni pereh siula on?
5. Kotišiivatta: Onko šiula kotišiivatta? Mimmoni še on? Jos et olis ihmini, mi šiivatta oisit?
6. Ketä tahi mitä šie varajat? Ketä šie tykkyät?
7. Konša šiula on lepopäivä? Mitä šie ruat lepopäivinä?

Liite 3: Kyselylomake

Kyselylomake

Teen pro gradu -tutkielmaani ja tutkin sitä, miten suomea äidinkielenä puhuvat suomalaiset ja suomi toisena kielenä opiskelijat ymmärtävät vienankarjalaa suomen kielen pohjalta. Ennen testin alkamista vastaa taustakysymyksiin. Kaikki vastaukset käsitellään nimettöminä, ja kyselyyn vastanneita ei voi yhdistää vastauksiin.

Vastaamalla kyselyyn annat luvan käyttää vastauksiasi aineistonani tutkielmassani ja mahdollisesti muissa tieteellisissä yhteyksissä.

Kiitos vastauksistasi!

Alina Lembinen
alina.lembinen@helsinki.fi
Helsingin yliopisto

Sukupuoli _____

Ikä _____

Koulutus (mikä ja missä vaiheessa)

Mistä sinä olet kotoisin?

Mikä on sinun äidinkielesi?

Mitkä suomen kielen murteita ovat sinulle tuttuja?

Osaamasi kielet?

Onko sinulla aikaisempaa tietoa karjalan kielestä?
